

Székely füzetek

1995. JÚNIUS 24.

ÁRA: 50 FORINT

1. SZÁM

Beköszöntő

Az április 7-9-i tudományos tanácskozáson vetődött fel a gondolat, hogy rendszeresen közzé kellene tenni a bukovinai székelyek múltjával és jelenével foglalkozó kutatások eredményeit illetve a közérdeklődésre számot tartó dokumentumokat. A tanácskozáson elhangzott előadások anyaga is meg lesz jelentetve valamikor, de lehet, hogy csak egy-két év múlva.

A bonyhádi jubileumi megemlékezésre készülvén született meg bennem a Székely füzetek gondolata. Évente legalább egyszer, az országos találkozókra célszerű kiadni a füzetek soron következő számát, de a félévenkénti megjelenés sem lenne túl gyakori.

A mostani első számban csak dokumentumok kerülnek közlésre. Olyan dokumentumok, amelyek érdekesek lehetnek az "átlagembernek" és a kutatóknak egyaránt. Többnyomórészt a Tolna megyei Levéltárban "Bonyhádi Székely Múzeum"-ként ismert és nyilvántartott gyűjtemény anyagából válogattam, de található cikk olyan régi magyar újságból, amely megjárta Ausztráliát is. Legközelebb — remélhetőleg — már tudományos publikációk is megjelennek a Székely füzetekben.

A "Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében" című, ismeretlen szerzőtől származó munka folytatásokban napvilágot látott már a Bátaszéki Hírlapban. A mutatószámot a Székely Hírnökben (Bátaszéki Székelyek Baráti Körének lapja) megjelent viccek teszik színesebbé.

Bízom benne, hogy kezdeményezésem kedvező fogadtatásra és támogatókra talál!

Rudolf László

SZÉKELY HIMNUSZ

SZÉKELY FOHÁSZ

Ki tudja merre, merre visz a végzet,
Göröngyös uton, sötét éjjelen.
Vezesd még egyszer győzelemre néped
Csaba király, a csillag övényen!

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcától zasló tengeren
S fejünk az ár, jaj, százszor alborítja,
Ne hagyj el Erdélyt, Erdélyt Isteneim!
(1925.)

Kovács József és Dr. Szalánty Elemér verse Dr. Karl Lajos zenéje
Dr. Karl Könyv-, Zenemű-, Papír- és Írószer Kereskedelmi K. T. Pécs, 1940.

Jubileumi emlékműsor a bukovinai székelyek letelepítésének 50. évfordulója alkalmából Bonyhádön

1995. Június 24. szombat:

Délután 14.00 óra:

Koszorúzási ünnepség a Völgyeségi Múzeum udvarán Martonffy Mór tiszteletére felállított emlékfánál.

Megemlékezés azokról az egyházi és világi személyiségekről, akik patrónusai és támogatói voltak a bukovinai székelyeknek.

Az ünnepi megemlékezést Szóts Zoltán a Völgyeségi Múzeum igazgatója tartja.

Délután 15.00 óra:

Lőrincz Vitus festőművész kiállításának megnyitása.

A kiállítást megnyitja: Dr. Jelenszkiné Fábian Ildikó tanár.

Délután 16.00 óra:

"A bukovinai székelyek 100 esztendeje" fotódokumentációs kiállítás.

A kiállítást megnyitja: Potápi Árpád a bonyhádi Evangélikus Gimnázium tanára.

Székely ház a Szucsáva partján.

"Ejen vót a mű házunk"

A kiállítások megnyitása után Dimén Gáspár és a családja hívja és várja vendégségbe a székely házba.

1995. Június 25. vasárnap:

Délelőtt 10.00 óra:

Szentmise a városi kertmoziban.

Délelőtt 11.30 óra:

Székelykapu szentelés és avatás a Zrínyi utcában.

A Székelykaput Fábian Gergely a Székely Szövetség elnöke avatja fel.

Délután 16.00 óra:

A hazai és külföldi vendégek köszöntése.

Ünnepi beszéd.

Székely folklór műsor a szabadtéri színpadon.

A műsorban fellépnek az andrásfalvi, a hadikfalvi, a józseffalvi és az istensegíti székely hagyományörző együttesek összevont ének és táncgyűjtései.

Közreműködnek a csernakeresztúri, a bertelendyfalvai és a székelykevei hagyományörző együttesek énekesei és táncosai.

Este 20.00 óra:

Szabadtéri székely bál a kertmoziban.

Zene: Hangulat együttes.

A programokra mindenkit szeretettel vár a Székely Szövetség!

Csángók

annyi mint vándorok, a Bukovinában és Romániában letelepedett magyarok elnevezése. Magyarországon csak a hétfalusiakat, Brassó vármegyében, nevezik csángóknak. A moldvai és havasalföldi telepek részben igen régi korra mennek vissza. Az első magyar biblia-fordítást, az úgynevezett müncheni kódexet, Tatroson, Moldvában írták 1466. Úgy látszik, ide irányult a husziták kivándorlása. Későbbi időben sem szűnt meg a kivándorlás a székely földről, különösen Csíkból s Udvarhelyből a termékeny és gyér népességű aldunai lapályra. A székely határvidék berendezése Mária Terézia korában újabban számos székelyt bírt kiköltözésre, különösen 1762-63. József császár idejében is sűrű a panasz a kivándorlás miatt. A kivándorlók egy része az akkor tájban császári kormány alá jutott Bukovinában szállott meg, s ott hét falvat alapított: Andrásfalvát, Boldogfalvát, Hadikfalvát, Istenfogadj-ot, Istensegíts-et, Józseffalvát s Magyarfalvát. Moldvában 100,000-re lehet tenni a csángók számát, Havasalföldön számuk jóval kisebb. Amott a legtöbb katolikus, úgy mint Bukovinában, emitt református. Idegen nép között, elválasztva a hazától, lassankint fölveszik az oláh öltözetet, szokást, majd nyelvet is. Újabban különösen a Szent László-társaság tűzte feladatául a katolikus missziók fenntartása s alkalmas könyvek odaküldése által a katolikus vallással együtt a nemzeti összetartozás érzetét is ápolni. A bukovinai csángók közt a 80-as évek elején, több rossz termésű év után, erős mozgalom keletkezett a hazába visszatérés ügyében. Ugyanazon időben történt az aldunai réti földnek kiszárfása s föltekkel való biztosítása. Ez a kincstári terület alkalmas települést kínálkozott és az 1882. Somssich Pál elnöklete alatt megalakult csángó magyar egyesület erősen munkába vette a visszatelepítés ügyét. Körülbelül 100,000 forint gyűlt össze és 1883-ban Odessalchi Artur herceg Bukovinába indult, hogy körülbelül 1000 munkást visszahozzon a hazába. Ezek helyett azonban több mint 3000 jelentkezőt, ellátásukról nem volt kellően gondoskodva, az új falvak sem a Duna, sem a belvizek ellen nem voltak kellően megvédve és így a gyarmatosok újabb nyomorúságra jutottak. A telepítést külön kormánybiztos vezette. Három falu épült: Székely-Keve Kubin szomszédságában, Sándorregyháza és Hertelendyfalva, Pancsova közelében.

Marczali Henrik

(A Pallas nagy Lexikona, Budapest, 1893. IV. kötet, 608-609. oldal)

VICC

Este a család leül vacsorázni. Az egyik nagyobbacska gyermek hangosan szürcsöli a levest. Rászól az apa:

— Ne szürcsöj!

Kicsi csend után ismét csak hangosan esznek.

— Mondtam neked, hogy ne szürcsöj!

Most egy kicsit hosszabb a csend, de aztán mintha semmi sem történt volna. Érté az apa keze lendül az asztal felett. A gyermek lehajol, s a kéz az asszonyt találja meg. Sír csend.

— Az anyád es szürcsögött! — mondja az apa.

A csángók

A moldovai és bukovinai magyarokkal, kiket köztudatunk csángó nép néven ismer, a magyarság a történet folyamán vajmi keveset törődött. Sorsuk, életük folyása, a román néptengerben való szífvós ellenállásuk nem foglalkoztatta a hivatalos országvezetőket, a közvélemény pedig szinte mit sem tudott nehéz életükről. Pedig még az idegen nemzetiségű pápai vizitátor, Bandinus is megrémült, mikor a XVII. század második felében közöttük jár Moldovában. Maguk a Moldvai és bukovinai magyarok is állandóan keresték a kapcsolatot az anyaországgal, honnan a nehéz sors, társadalmi és történeti okok következtében kivándoroltak: papokat, tanfókat kértek, hogy megmaradhassanak az idegen néptengerben magyarnak. A nemzet azonban nem törődött velük, egyedül 1836-ban küldi ki a Tudományos Akadémia Gegő Eleket, a ferences pátert, hogy tanulmányozza a moldovai magyarság életét, s Gegő jelentése egy pillanatra fel is rázza az országot nemtörődömségéből, amint a századfordulón ott járt tudósok tanulmányai, gyűjtései is. De az érdeklődés azután ismét elmúlt. A moldovai és bukovinai magyarság nehéz és keserű sorsát már rájuk aggatott csúfnevek, a csángók is példázhatja. Nem szeretik ezt a nevezetet, különösen a bukovinai magyarok nem, s ezért jó lenne, ha el is hagynánk ezt a megnevezést. A nép az ilyen csúfnevek iránt rendkívül érzékeny, s a csángó névben is az elcsángani, elcsavarogni csúfolódó kifejezés népetimológiáját érzi.

A néprajz tudománya négy csoportjukat ismeri, ezek közül két csoport a történeti Magyarország határain belül élt mindig is, a másik kettő pedig hazánk határain kívül Moldvában és Bukovinában. Mindegyik csoport nevét földrajzi megtelepedésétől kapta: ismerünk tehát gyimesi, hétfalusi, moldovai és bukovinai magyarokat, ezeket a csoportokat illetik a csángó névvel. A gyimesiek székely eredetűek, Csík megyében a Gyimesi-szoros előtt laktak a Tatros felső medencéjében, telepeik szétszórt, havasi jellegű telephelyek. A hétfalusiak Brassó megyében laktak, mint elnevezésük is mondja hét faluban: Bácsfalva, Türkös, Csernátfalva, Hosszúfalva, Tatrang, Zajzon és Pürkerek községekben, minden valószínűség szerint háromszéki eredetű székelyek.

A moldvai kivándorlásról az első adatok már a XV. század elejéről ismeretesek. Az első nagyobb kivándorlási hullám után sokáig tart hol kisebb, hol nagyobb tömegben még jó ideig a kivándorlás, még a székely halladák három árvája is Moldovába akar kivándorolni kegyetlen mostohájuk elől. Egy részük, a tatros-völgyi és beszterce-melléki székely eredetű, másik részük, a Szeret mellékén és a Szeret és Prut közén élők, mint Lükő Gábor kutatásából tudjuk, nem székely, hanem szamosmenti magyarságból eredt. Számukról, mint a bukovinaiakéiról is, bizonytalanok a híradások. Legtöbbet utazott közöttük s legtöbbet is gyűjtött népdalaikból, balladáikból s életüknek hű krónikása a mai időkben Domokos Pál Péter. Domokos a számukat 1929-ben 90.660 főre teszi. Nyelvjárásuk sok ősi magyar vonást őrzött meg, de olyan eltéréseket is mutat: az s helyett sz-t, a cs helyett c-t ejtenek, hogy egyeseket a kun nyelv ősi sajátosságaira emlékeztetők, míg más kutatók román hatást látnak ebben. Éppen Domokos kutatásából s a Rádió újabb néprajzi lemezeiről is tudjuk, hogy dalaikban, meséikben a sok idegen hatás ellenére a magyarság igen gazdag ősi emlékeit is megőrizték, tehát itt lenne az ideje, hogy végre komolyan is foglalkozzék a magyarság e hű csoportjának életével.

A bukovinaiak mind székely eredetűek, s a székely határország szervezése idején menekültek a hatalom erőszakoskodásai elől Moldovába, majd ottani magyar testvéreik mellől elvándoroltak Bukovinába. Ismeretbőve falvaik: Józseffalva, Hadikfalva, Istensegíts. Ez a mélyen vallásos csíki székely eredetű nép — tán 12.000-16.000-en lehetnek — a moldvaiaknál is jobban őrizte napjainkig magyarságát, s hazavágyódása mérhetetlenül nagy. S hogy sorsuk összeforrt a magyarságával, azt megmutatta a józseffalvi rettenetes tűzvész, mely a magyarságot úgy érte mint egyetlen családot: az ország szíve e nehéz pillanatban végre együtt vert az elvándoroltakkal. E közös érverésnek nem szabad megzúnnie többé.

(Tolna megyei Levéltár, X./51. Bonyhádi Székely Múzeum, 22.)

Csángó? Székely!

A napokban hazánk egyik kiváló kulturális vezetőjével beszélgettem. Odatörtént egy magasállású kebelbeli tisztveselő, s mint aki jó viccet ad elő, mosolyogva belénk társalogta: — Képzéletek, ezt a szót "csángó" már nem is szabad használni a bukovinai telepésekkel kapcsolatban!

Rákapcsoltam: — Szabadni igen csak szabad, ám aki ismeri történelmünket, a tudatlanság vádjával nélkülözhetetlen össze a székely és a csángó szó jelentőségét.

Az én emberem piros lett, mint a rák és gyorsan távozott. Sürgős dolga akadt. Talán attól tartott, nehogy elárulja történelmi tudásának hiányosságát? Elég az hozzá, hogy felvilágosítást nem kért, így kénytelen vagyok neki a nagy nyilvánosság előtt megmagyarázni a "csángó"-t.

Idefigyelj te is sváb Szepi, akár Pesten laksz, akár Tolnában!

1764. január 7-én Mária Terézia pribékjei, Siskovich József tábornok irányításával Mádéfalvánál legyilkoltak 400 székelyt.

— Ezt mindenki tudja — vágná most közbe az én emberem. Szíriate hallom szavát.

— Jól tudja. De miért történt ez a szörnyett?

— Mert nem akarták az állandó határőrséget magukra venni.

— Most is téved uram. Nem azért! A székely mindig katona volt. Vérében van, a csatasorok elején küzdött első lándzsás őseinek hagyományára. A királytól csak azt kérték, ha már katonáskodniuk kell, ezt felvállalják, de a tisztjeik székelyek legyenek.

A székely csak székely vezetőikben bízik. Tudja, hogy ezek nem lesznek fajtája árulói és ezeket semmivel sem lehet fajuk ellen megközelíteni. De kár, hogy ezt a Tolna megyei telepítés irányítói nem vették figyelembe! Hallod Szepi, a te tömött bugyellárisod ez esetben nem sokat érne. No de gyere tovább, mert mindjárt este lesz!

A mádéfalvi öldöklés után ezrével lépte át Moldova határát a székelység. Ott az idegenben szabadon élhetett: székelymódra. A moldovai fejedelmek századokon át csalogatták, hívogatták magukhoz őket. Hiszen ők voltak a moldovai fejedelmek hadainak ütőereje. Moldovában a Tatros folyócskánál, valamint a Szeret és Beszterce összefolyásánál éltek és élnek ma is az Etelekben maradt ősmagyarok, meg a már régebbi időkben kivándorolt székelyek és a "csángók". Számuk igen tekintélyes. Eléri a 200.000-et.

Az ősmagyarok azok, akik pap helyett papeckát, rózsa helyett ruzát, Isten helyett Iszten-t mondanak. A kislányt véze-nek, a nagyot cinká-nak nevezik, a fiút kölknek mondják. Csángók pedig, akik a székely szóítás szerint régi otthonukból elcsángáltak a török, vagy az osztrák ildőzés elől. Igen nagy volt ezeknek a Székelyföldön át, Moldovába elcsángó bujdosóknak a száma, már Salamon király óta. Konok pogányok kezdtek meg az odacsángást, folytatták az elnyomott jobbágyok, Dózsa katonái, majd a vérbefojtott szabadságharcok névtelen hősei. A XIX. században már köztudatba ment át, hogy Moldova lakói a csángók.

— De hiszen akkor jogosan nevezik csángóknak a Bukovinából jöttöket is — vág közbe az én emberem és az írásomba pislogó Szepi is nagyokat bölöngat rá.

— Türelem uraim! A bécsi hadilevéltárban 5-1785 szignatúra alatt a bukovinai telepítés okmányai közül kettőre hivatkozom. Egyiket Enzenberg írta. Ebben azt kérde Mária Teréziának ez a derék tábornoka, aki egyébként a mádéfalvi öldöklés után 10 év múlva a székelyek Bukovinába telepítését intézte, mint az akkori idők hármás és ötös bizottsága egyszemélyben, vajon a kedvezmények: 10 kateszteri hold ingyenszántó, házépítési anyag, kölcsönpénz, gazdasági beruházásra, napisold, iskola és templomépítés stb. kiterjeszhető-e a moldovai provinciális alattvalókra is, avagy ezek csak a székely katonaszökevényeket illetik meg. Székely katonaszökevényeknek nevezi Enzenberg a kényszerített határon szolgálat elől 1764-ben és utána Moldovába kibújdosottakat.

A császári udvari haditanács válaszirata minden kétséget eloszlatóan így hangzik:

"Bukovinába csak azok a székely katonaszökevények telepíthetők le, akik a legutóbbi 20 év alatt hagyták el Erdély határát. Provinciális alattvaló (értsd moldovai magyarok) Bukovinába nem hozhatók be telepésekül, rájuk a kedvezmények sem vonatkoznak." Aki ismeri az osztrák közizgazgatást, tudja, hogy a haditanács parancsait a legnagyobb szigorral be is tartották.

— Sapienti sat. Na Isten vele tisztelt uram! Szepi maradj még egy kicsit, veled még szóm van. Eddig békében túrtuk hamiskodásaidat, ahogy mi mondjuk, cserepedéseidet. Nem törődünk veled, te félhangú kis hazaáruló. Miért ne legyen neked is valami szórakozásod? Mi is kacagtunk bolondos tréfaidon, hogy a székely diót vet a barázdába, a zöld szőlőből levest főz, székérel húzatja a boronát, kártyázik a szántóföld végében, meg a csuda tudja még, mit csinál. De mostanság számát vettük, hogy a honi magyarság nem nevet velünk. Sajnos egyre többen akadnak, akik hisznek neked, te boldogtalan, világbolondja.

Mi 180 éven át éltünk távol hazánktól. Ez alatt a tengersok év alatt eszünk,

karunk idegenben dolgozott, de a szívünk nemzedékről nemzedékre Magyarorszáért dobogott. Ha alkalom nyílt, aki megtehette közülünk, mint 1883-ban, hazajött. Mi nem keveredtünk az oláhokkal, mégis amikor búcsút vettünk 1941-ben Bukovinától, a hadikfalvi állomás tele volt tőlünk sírva búcsúzó oláhokkal. Sirattak bennünket, mert mi termeltünk Bukovina városainak káposztát, hagymát, konyhakerti növényeket, a mi kukoricánkból főtt a legjobb puliszka, búzáink, burgonyánk keresett volt. Asszonyaink készítették a legjobb vásznat, a legtartósabb posztót. Teheneink zsíros tejet adtak, lovaink fajlovak voltak. Volt szalonnánk, zsírozónk elegendő. Megbecsült minket odaát mindenki. Mi ott 5-7000 holdas faluhatárokat hagytunk humuszszántókkal. Hazajöttünk, hogy magyarok maradhassunk!

Mondd csak Szepi, ha te hazamennél, sírna-e itt utánad valaki? Szánnak-e a városi magyar gyermekek, akik sápadt arcszínűek a te milimári pancsalékaidtól kapták? Sajnálának-e a városi magyar munkások, akik tőled most hiába várják a kenyérnek valót, mert csak 1-2 holdat vetettél be búzával, s ha a székely le nem vágta volna, még az aratást is megszüntetted.

A "Magyar Nemzet" nevű újság szeptember 23-i számában azt irattad, hogy a székely csak 1-2 holdat vetett be búzával. Mi becsületesen bevalljuk, hogy Tolnában 1 hold búzát sem vetettünk. Milyen kevésre becsülöd te a magyar népet, ha el akarod vele hitetni, hogy akár tavaszi búzát is májusban el lehet még vetni. Már pedig minékünk április végén osztották ki a földeket — papíron. A valóságban még akkor sem tudtuk, melyik a miénk, mert a jelzőtáblákat éjszakánként elloptad.

Megsiratna-e téged a magyar nemzet azért, mert úgy akartál Németországba visszamenni, hogy magaddal viszed az egész Dunántúlt és kihányod onnan az ezer éve ott élő magyar családok százezreit?

Mostantól kezdve hallani fogod szavunkat! Ha ez nem használ, lábunkat is megvetjük. Ha akkor sem térsz észre, megemeljük öklünket. Tapasztalni fogod, hogy ez igencsak kemény. Abova lecsap, ott ropog a csont.

Küsmödi Ábris

(Tolna megyei Levéltár, X./51. Bonyhádi Székely Múzeum, 75.)

Székelyek és csángók

Magyarországon még mindig sokan tévesztik össze a bukovinai székelyeket a csángókkal. Ebben sajtónk is hibás, de sajnos, hibásak voltak még elemi iskolai tankönyveink is, mert ott is így nevezték a bukovinai magyarságot. Ezért ismételnem el kell mondanunk: a bukovinai magyarok a mádéfalvi veszedelem után 1764-ben a Székelyföldről Moldovába menekült és onnan néhány év múlva Bukovinába telepített székelyek. Bár ennek most már több mint 180 éve, nyelvük, ruházatuk, szokásaik és építésmódjuk ma is csaknem teljesen azonos a Székelyföldön maradt székelyekével. Mindezekben leginkább a csíki székelyekhez hasonlítanak, mert nagyobb részük onnan való.

A csángók kisebb része élt csak Magyarországon, Brassó mellett és Gyimes vidékén, nagyobb részük Moldovában él ma is. Eredetükről — épp úgy mint a székelyek eredetéről — a tudományos világban sok vita folyt. Magyarországon legalaposabban Domokos Pál Péter foglalkozott ezzel a kérdéssel, de hogy eredetük tisztázása milyen érdekes feladat, arra jellemző, hogy még a kínai tudományosságnak is megvan erről a maga nézete.

Reméljük, hogy a bonyhádi Székely Múzeum és a körje csoportosuló népkutató munkaközösség ezzel a kérdéssel is foglalkozni fog, hisz településükhöz 33 székely község mellett 2 csángó község is tartozik.

Bognóczy Géza

(A völgyeségi Telepések Központi Szövetkezetének Tagterjesztője, Bonyhád, 1947. április 20.)

VICC

Idősebb házaspár, a tyúkokkal fekszenek le. Korán van, de drága a világítás. Az asszony alszik a fal felől, és hogy ne fázzanak, hátukat egymásnak teszik. Hallgatónak. Az ágygal szemközti falon van a falióra. Egyszer csak az ember hallja, hogy nem jár az óra. Félhangon mondja:

— Már megint áll ez a vacak!

— Megforduljak-e?! — kérdi az asszony.

Dr. Németh Kálmán: Jó szerencsét!

Szegény székelynép...! Tudjuk a nóta igazságát, hogy:

"Akármerre lép, akármerre jár,
Az itala könnyű, a kenyere sár..."

De akármerre lép a szegény székely nép: minden moccanás Isten rendelkezéséből történik. Éppen tegnap hallottam, hogy miképpen lett szállóige a mai bácskai magyarság száján egy jámbor székelymondattól, amit egy menekülő székely asszony szájáról hallottak először. De elterjedt közöttük és évek után is az vigasztalja őket, amit egy hadiki asszony szájáról tanultak. Az özvegyasszonynak 9 árva volt a szekerén. Maga hajtott a lovakat. Hátról partizánok, elől oroszok, akik szemközti jöttek. Kétségbeesetten kérdezte egy ijedt ember:

— Hová hajt néni?

— Csak előre, a Jézus ösvényein!

Igen, az Isten akarta, hogy ez a mézesszívű és szájú, derűs, tréfás tanulékony székelynép az Isten bukovinai hát mögött idekerüljön a Jézus ösvényére, a népek országútjára és megőrizze fogékony szívében a történeteket, mint ahogyan az őskori gyanta, az úgynevezett borostyánkő: megőrizte az őskori szünyogot és az őskori virágot. Mert a mézszínű borostyánkő ugyebár folyékony, puha gyanta volt valamikor. Kifolyott a vihartól megsebzett ősi fák roncsolt testéből, mint ahogyan a székely nótafák testéből és lelkiből nem panasz folyik, hanem nóta és ballada. A faóriások vére, jószagú gyantája mindent felölelt puha karjára, amire csak reabukkant, folyása közben a vihartól megvert erdőben. Szívébe zárta a haldokló szünyogot, a kétségbeesett ájuldozó virágok szirmait. Velük együtt keményedett meg. Velük együtt maradt meg. Ma csak ki kell ásni a földből. A kíváncsi tudós csak felemeli a világosság felé az elsodort erdei ősfák megkeményedett véréit. Íme, benne látszik megkövültve a régi állatvilág és a régi virágok világa, mintha a nagyon jó Isten székelyszóttese lenne ez a megkövült, borostyánkő színű vér.

Sok minden elmúlik még és székely még mindig lesz, hála a termékeny székely Édesanyáknak...! Jönnek majd akkor is tudósok és vizsgálói fogják a mézes és kedves székely-beszédet. Kutami fogják: hogyan került belé a székely szavába például a "rossabb"...? Ki fogják taláni, hogy ez abban a szomorú időben volt, amikor újból, Isten tudja, hányadikszor volt kénytelen menekülni, vihart látni a "szegény székelynép". Ekkor szedték fel a "rossabb"-et, mint ahogyan a játékos sündisznócska felszedi nemcsak a szépet a tülksíre, de felszedi a száraz falevelet és hulladékot is játéka és fészeképtése közben. Hát ezt a köszöntést. hogy "Jó szerencsét!" ezt honnan szedték fel a székelyek? Ezt Tolnában és Baranyában, ahol sok a bányász. Hiszen a szegény székelynép megjárta Tolná-Baranyát is és ezt is Jézus ösvényének nézte! Mivel annak nézte: derűs, bizakodó, aranyos maradt a lelke. Derültlelkű, sebeket gyógyító gyantája lett a székely a beteg világ számára. Nini, arra gondolt éppen, hogy egy "Szövetkezeti Körlevél"-ben beszélje meg ügyes-bajos dolgait. Persze jobb lenne, ha lapunk lenne, de ahhoz még papír is, meg egyéb sok minden is kellene. Kezdetnek így is jó... Ha másképpen egyelőre nem lehet, íme tagsági lapot adunk ki 4 oldalon, de ezen majd százféle dolgot is megbeszélünk. E tagértésítő homlokára pedig a legfrissebben megtanult köszöntésünket, a tolnai bányász-köszöntőt írjuk fel: "Jó szerencsét! Jó szerencsét a Jézus ösvényén!"

(A Völgységi Telepesek Központi Szövetkezetének Tagértésítője, Bonyhád, 1947. január 26.)

Bukovinában igazán hosszú volt a tél. De a Tavasz, a Jó Istennek ez az édes, piros-rokolyás minisztránsa elcsengette a legkeményebb telet is. Küsded harangocskája volt a hóvirág...! A székely szíve azt mondotta, amikor meglátta a hóvirágot a havas dombon:

"Ez az én virágom, ez az én világom!"

Mert a hóvirág sorsa és a székely sorsa erőst formálnak egyik a másra. A hóvirág feresztővíze a jeges ár. A bukovinai székelység feresztővíze és keresztvíze pedig a madéfalvi Vénfürdő. Abban feresztette meg őket az a német generális, aki teknővel együtt kidobta ezt a drága népet Magyarországból Gyimesnél, a keleti ablakon. A hóvirágnak jég a paplánya. No, a szegény székelynép sem mondhatja, hogy vattás bölcsővel várták volna őket odakint, ahogyan a grófi bábák és doktorok szokták várni a fejedelmi gyermekeket. Alig hunyta be a szemét jötevőjük, letelepítőjük Hadik András, nemsokára az osztrák rabtartó földesurak derese lett a bölcső, amire hetenkint fektették ezt a kínzott, aranyos népet. Egyszóval nem éppen gondos kertészek puhították az ágyást, amiben élnie kellett a hóvirágnak Isten parancsából a jég hátán is. A hóvirág mégis megélt. Vigyázott hitére, nyelvére. Meg tudta őrizni ezt a gyönyörűséges nyelvet ugyanakkor, amikor sok dédelgetett anyaországi azt önkéletesen elvesztette. Egyszer aztán ásóra kaptak a kedves virágok: Át akarták telepíteni Fejér megyébe. Mire ideért: Bácskában találta magát, a más vagyonában. Azt újra meg kellett fizetnie! Jött 4 keserves év! Talajvíz, árvíz, pusztító aszály. A hóvirág mégis jól érezte magát a mostoha síkon. Jégkéreg borult rá, a rágalom. Olyan emberek borították rá a jeges paplant, akiket nem bántottunk, akiket még anyagi biztonságukban sem zavartunk. Csupán azért haragudtak rá, mivel ők Bácskában a "Prinz Eugén Land" a váravárt és a Dunáig, vagy a Márványtengerig kiszélesítendő Nagynémet tartomány rajongói, szerelmesei voltak és útjukban voltunk az álmaiknak. Változtak megint az idők és a küsded harang leszakadt megint az állványáról. Dunántúrra vitték. Németországba parancsolták a szegény fejét alig-alig tudta ledugni a hóba, a Bakonyba, a tapolcai barlangokba. Alig tudott megmenekülni az elhurcolás, a biztos balál elől.

A fiatal Demokrácia meglátta a vergődő virágot, akit megint le akart szakítani a gyalázatos laban-kéz és ki akart hajítani most már a nyugati oldalra a hazájából. Megsajnálta, és elpalántálta megint a tolnai, baranyai dombokon és Magyarbácskában. A kijelölt új kertecskében megint virulnak, harangoznak és a jég hátán is éldegélnék Isten virágai, a székelyek. Aki közelről nézi őket, az megállapíthatja, hogy a legkifűnőbb telepítési anyag. Aki pedig pletykabeszédek után indul, az tovább süvölti felettük a "Prinz Eugén Land" gyógyíthatatlan szerelmeseinek régi regét. Aztán napról-napra születnek új téli regék a székelyekről. Forró zsírt, lúgkővet, vitriolt vet a nyakukba ez a különös propaganda. Ha valahol vetkőztet egy vetkőztető, ha valahol gyilkol egy cigány: még a nyomozás alig indult meg, már tölcserít csinál a tenyeréből a csúnya szájbéli szél és feldobja a vonatokra a hárt:

— A hóvirág csinálta, a székely csinálta...!

Mit kellene tenni?... Azt kellene tenni, amit a Nemzeti Színház kapuján egy szép színdarab címe parancsol a világnak:

"Légy jó mindhalálig"... Akárhogyan fűjön a Nemere, a téli szél és akármilyen gyógyíthatatlanul durva maradjon is a jeges kérge, amely paplannak reád borul. Légy jó tavaszt harangozó szelíd embervirág. Türelmes munkás, imádságos és jó magyar mindhalálig.

(A Völgységi Telepesek Központi Szövetkezetének Tagértésítője, Bonyhád, 1947. március 12.)

VICC

Están bá' s Regina néni a jó üdö beálltával kiültek a ház előtti kispadra. A világról, a múlttól, az idő múlásáról beszélgettek. Egyszer csak mondja Regina néni:

--- Tudja-e kend, hogy éppen ma vagyok 60 éves?

— Csak nem? — harkán fel Están bá' --- Hát éltesse az Isten még vagy 59 esztendő!!!

— Ugyan biza, métt éppen 59 évet? — kérdi az asszony.

— Azétt, métt egyet, csak azt az egyet szeretném egyedül, magam leélni!

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

I. Kérdésfeltevés

A hazatelepített székelyekkel kapcsolatban felszínre került az a kérdés, hogy melyek azok a lélektani adottságok, amelyek lehetővé tették magyarságuk megtartását és mi ennek a magyarságnak a tartalma. Ennek a kérdésnek a megvizsgálása két szempontból jelentős: egyrészt tisztán tudományos oldalról tekintve érdekes megállapítani, hogy melyek a bukovinai székelyek jellemző népi tulajdonságai, milyen vonásokat öríttek meg és mi az, ami a környezet hatására bennük átalakult. Másrészt gyakorlatilag értékesíthető adatokat is nyerhetünk egy ilyen módszeres lélektani vizsgálattal: felderíthetjük, hogy melyek azok az előnyös vonások, amelyekre építeni lehet és amelyeket elő kell segítenünk és melyek azok az esetleges káros tényezők, amelyek akadályt jelenthetnek és amelyeket ki kell küszöbölnünk.

A hazatelepítés munkájának a technikai feladatokon, bírtokpolitikai kérdéseken stb. túllélektani vonatkozásai vannak; a bukovinai székelyeknek a nemzet egészébe való beillesztése csak akkor lesz eredményes, akkor ériük el, hogy a természetben résztvevő, dolgos, földjüket védelmező, veszély esetén áldozatot hozó, jó kedvvel adózó és fajtájukat szaporító hasznos állampolgárok legyenek, hatulajdonságaikat, népi jellegzetességeiket figyelembe véve próbáljuk őket irányítani.

A gyakorlati pszichológus amidőn cselekvésekre vezető motívumokat és hajtóerőket kutatja, amidőn megélt szokásokra igyekszik fényt deríteni és amidőn vizsgálja, hogy külső körülmények mennyiben befolyásolják a cselekvéseket, egyúttal módot ad arra, hogy a cselekvések irányításának legcélravezetőbb eszközeit megtaláljuk.

Ha módszeres eljárás helyett egyéni véleményekre alapozott találatásokra és egyes tapasztalatokból leszűrte általánosításokra bízunk magunkat, egészen ferde képet nyerhetünk a helyzetről és ha ezekhez szabjuk a lélektani ráhatás eszközeit, akkor helyrehozhatatlan tévedések állhatnak elő.

A székelyekkel kapcsolatban a legkülönbözőbb véleményeket kaptak lábra. Egyesek megfigyelése szerint dologkerülő, lusták, piszkosak, szellemifisikon elmaradtak stb. Mások tapasztalata éppen az ellenkezőre mutat: munkakedvelő, szorgalmas, tisztá, rendszerető, fejlett szellemiségű nép. Magyarságuk megőrzése is a különböző vélemények szerint egymással ellenkező forrásokból táplálkozik: egyesek szerint visszamaradottságból eredő kímoldíthatatlanság, szellemi tunyaság, környezethez alkalmazkodni nem tudás, mások szerint éppen öntudatos érzülettel, fejlett értelmiségtől áthatott megtartási akarás és ragaszkodás volna a magyarság.

Mármint az ellentétes nézetek közül melyiknek adjunk hitelt, a székelyekkel való bánásmódban melyikhez tartunk magunkat?

Valószínű, hogy mindegyik vélemény tartalmaz részgazságot, csak hogy módszeresség hiányában nem ad felvilágosítást a helyzet egészéről és ezért ellentmondásokra vezet.

A gyakorlati pszichológia mindig a helyzet egészét veszi figyelembe és az egyes jelenségeket ebből kiindulva magyarázza. A konkrét helyzete va-

ló utalás nélkül csupán kétes értékű adathalmazt kapunk, amelyet gyakorlati szempontból nem is értékesíthetünk.

Mit jelent például az állítás, hogy a székelyek nem szeretnek katonáskodni és mit jelent az ezzel éppen ellenkező megfigyelés, hogy lelkes harcosok és kiváló katonák? Csak akkor ériük meg, hogy miért állhat egymás mellett ez a két ellentétes megállapítás, ha tudjuk, hogy az egyik arra az időre vonatkozik, amikor a román hadseregben kellett szolgálniuk, a másik pedig arra az esetre, amikor a magyar hazáért kellett áldozatot hozniuk.

Mindkét viselkedés-formának azonos lehet a forrása: ugyanaz a motívum, a hazaszeretet irányítja mindkettőt az elhatározást. Ugyanígy állhat a helyzet a munkakedvvel illetve a dologkerüléssel.

Megfigyelhető esetleg a székelyeknél a szorgalom és munkakedv, más esetben viszont a lustaság és dologkerülés.

Megint nem tudjuk, mi ez az ellentét, mert nincs utalás a konkrét helyzetre. Lehetséges, hogy valaki kitűnő eredménnyel dolgozik, ha saját felelősségére kell a munkát elvégeznie, viszont kényszer hatása alatt csökken a teljesítménye.

Vagy például pszichológiai kísérletekből kitűnik az, hogy a kiváló teljesítményűek munkáját a csoportban való dolgozás lerontja és csak a gyenge teljesítményűek nyerne az által, hogy másokkal együtt dolgoznak, ezekre a csoport serkentőleg hat.

Látszólag csekély jelentőségű körülmények nagy változásokat idézhetnek elő egy ember magatartásában.

Fenti ellentétes állítások csak akkor nyernek értelmet, ha tudjuk, hogy milyen esetre vonatkoznak.

Mielőtt tehát megnyugodnánk az ilyen ellentétes megfigyeléseknél akár az egyik, akár a másik állítás helyességében, célravezetőbb, ha tudományos módszerekkel vesszünk igénybe és igazolt állításokkal tisztázzuk a helyzetet.

II. Módszer

A felvetett kérdés kivizsgálására kétféle módszer együttes alkalmazása látszik célravezetőnek. A Piaget féle klinikai módszerrel, melynek lényege a vizsgált problémánál kérdések útján történő kifejtése, fényt deríthetünk a székelyek gondolkodásmódjára. A kísérleti személynek bizonyos meghatározott kérdéseket tesznek fel és a további kérdések a feleletekhez kapcsolódnak. Így lehet végigkövetni a gondolkodási folyamatokat, fogalomalkotás, sok keletkezését és fejlődését, következtéseket mikéntjét stb.

A kérdőíves módszerrel viszont kutathatjuk azokat a szokásokat, motívumokat és külső körülményeket, amelyek a cselekvéseket irányítják és befolyásolják. Ez a módszer a reprezentatív statisztikai felvétel alkalmazásán alapul, amelynek lényege olyan kiválasztott csoportoknak a kikérdezése, amelyek az egész tömeg lényeges szerkezetét tükrözik. A lélektani vizsgálatot tehát nem kell mind a 14.000 bukovinai székelyvel megjeztünk, hanem közülük bizonyos statisztikai kulcsok szerint kiválasztunk kisebb csoportokat úgy, hogy azok a nekik megfelelő nagyobb csoportokat arányosan képviseljék, tehát meg-

felelő számban kikérdezzük például szegényeket, közepes- és jómódúakat, öregeket, fiatalokat, katolikusokat és kalvinistákat stb. A csoportot tehát úgy kell megválogatni, hogy azok minden szempontból való rétegződésű képviseljenek.

A próbakikérdezések során, amelyeket Hadikváran, Hadikszálláson, Hadikligeten, Józseffalván és Andráshid-jén végeztem, a kiindulásnál használt kérdésekhez fokozatosan újabb kérdések járultak és ennek alapján a további vizsgálatokhoz a mellékelt kérdőív tervezetet készítettem.

A kikérdezésekhez a megfelelő csoportokat az egyes telepeknél a községzházán levő összeírási adatok alapján lehet összeállítani. Csoportfelosztási szempontokul a következőket javaslom: 1. községek szerint (bukovinai és itteni felosztás) 2. valóság szerint 3. kor szerint 4. földbirtok nagysága szerint 5. gyermekek létszáma szerint 6. egészségi állapotszerint.

A csoportok megállapítása után a kérdőbiztosok (képzett pszichológusok) végrehajtják a felvételeket és kb. 100 kikérdezés után megtörténhet egy hozzávetőleges feldolgozás, ami után megállapítható hogy kb. hány kikérdezésre van szükség összesen.

A kikérdezések természetesen ki kell egészíteni mindenirányú megfigyeléssel (megjelenés, mozgás, beszéd, mimika stb.) és ha szükségesé válik, rövid értelmességi tesztet is alkalmazhatunk, valamint munkapróbát.

A lélektani vizsgálatokat a Telepítési Kormánybizottság által terbevelt tudományos kutatás keretében a magyar királyi Honvédelmi Központi Képesztévisztelő Intézet szándékozik megszervezni — amely az antropológiai mérések elvégzésére a megbízást már megkapta — és szakpszichológusok bevonásával végrehajtani.

III. Várható eredmények

Az a kevésszámú próbakikérdezés, amelynek a jegyzőkönyvét ide mellékeltem, természetesen nem alkalmas még általános érvényű következtetések levonására. A válaszok elemzése azonban már itt is néhány érdekes összefüggésre mutat rá és éppen ez teszi indokolttá, hogy a kérdéseket tovább kutassuk.

Nézünk például mit válaszolnak a 12. kérdésre: Milyen a jó magyar ember? „Ha szót fogad, jó magyar ember, ha nem, felakasztják és elvesznek tőle mindent. Olyan ember, aki nem dolgozik jól, fel kell akasztani.” (7. o. 16.) „Jó magyar ember? ... Hát jó felebarátához, mint magához.” (2. o. 16.) „Ha igazságos, jószívű katolikus.” (20. o. 12.) „A jó magyar ember egy hazamegvédő. Akiben nincs magyar vér, az áruló.” (23. o. 12.) A 28. kérdésre viszont: (21. o. 28.) „A vallásos ember? a következő válaszokat találjuk: „Mást nem szól meg, nem néz le senkit, megsegíti egyik a másikat és ha nincs miből adjon a másiknak, megmondja, hogy jó szívből adna, de nincsen.” (8. o. 28.) „A vallásos ember megtartja a vallását, szereti felebarátját és csak akkor kerül el, ha vele ellenkező.” (13. o. 28.) „Templom-szerető, barátságos, jó beszédű és az okosságáról is meg lehet ismerni. Akinek nincs jó vallása, nem okos.”

Ha egybevetjük erre a két kérdésre adott feleleteket, azt látjuk, hogy a magyar ember és a vallásos ember jellegzetességének egyaránt a felebaráti

szeretetet és kölcsönös segítséget tartják.

Ebből arra lehetne következtetni, hogy magyar és katolikus számukra egyet jelent. Ezt a feltevést igazolja a 10. kérdésre adott egyik felelet: Mit szeret a magyar nyelv? „Hát a magyar nyelv, katolikus nyelv.” Továbbá erre mutat egy másik felelet is: „Aki nálunk szolgált 2-3 hónapig, ha román volt, ki kellett keresztelkednie magyarnak. Van közöttünk olyan, aki román ember volt, de magyar lányt kért, kikeresztelkedett és magyar lett.”

A kérdőíves módszernek éppen az az előnye, hogy a feleletek kombinatív feldolgozására ad lehetőséget és így bepillantást enged magatartásmódok összefüggéseibe.

Fentieket csak példaként mutattam be, mert ezek a jegyzőkönyvek még nem elegendők összefüggések felderítésére, azonban remélhetjük, hogy egy módszeresen keresztülvitt vizsgálat hasznos eredményeket hoz majd felszínre.

Egy másik érdekes jellegzetessége a bukovinai székelyeknek az eddigi jegyzőkönyvek alapján, hogy csak értelemes érvek előtt hajlanak meg, nem hagynak semmit magukra kényszeríteni és ragaszkodnak szokásaikhoz, főképpen a vallásos jellegűekhez.

Erre mutat a 27. kérdésre: Megtartja a hitét? adott felelet: „A hitet megtartanánk, de itt veszedelmekben vagyunk, mert kizavartak, hogy dolgozzunk vasárnap. De aztán fél óra sem volt, jött egy eső, no ott volt! Mi csak azt tartottuk, hogy aki elveszi, vissza is adja, aki megátzarta a termést meg is szántja, hagyjuk inkább rotadni, de vasárnap semennyit nem dolgoztunk volna. A vasárnapi munkánál nincs áldás. Nálunk egy emberrel, befogott, a feleségét is elvitte, hogy vasárnap dolgozzanak, az úton beletűk csapott a vihar... Most hogy kőbőlcsen vagyunk, kényszerítettek vasárnap dolgozni. Úgy látszik, nem tudják, mi a vétek. (Megkérdezem: Olyan eset nincs, hogy vasárnap még is szabad dolgozni?) Van, de minden tűz évben egyszer. (Talán éppen most van az a kivételes idő, most háború van, vigyázni kell arra a kevéssé, aminek van, ez nem lehet vétek.) Persze megértjük mi azt, segítünk is most szívesen, csak máskor ne kényszerítsenek, hogy elbagyjunk a hitünket.”

Ez egyúttal rávilágít arra is, hogy nem vesszük figyelembe szokásaikat, esetleg olyan ellenállást válthatunk ki belőlük, amely minden vonalon nagy akadályt jelenthet.

Veszélyeztetve látják hitüket, holott ha segíteni akarásukra építünk és erre hivatkozunk, talán jobban elérhető az, hogy zúgolódás nélkül, sőt örömet dolgozzanak és a vasárnapi munkát ilyen körülmények közt nem hitük ellenes kényszernek fogják fel.

Várhatjuk, hogy a lélektani vizsgálatok mindazok számára, akik a bukovinai székelyekkel kapcsolatos kérdésekben dönteni hivatottak, értékes és használható adatokat szolgáltatnak majd.

Fontos volna ezeknek a vizsgálatoknak mielőbbi megkezdése, mert éppen ennek az áthelyeződési folyamatnak a megragadása, fokozatos beilleszkedése a nemzet egészébe olyan kútforrásul is szolgálhat, amelynek elkészítése később, amikor az áttelepítés már végleges megoldást nyert, többé nem lesz módunk.

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

Hadikvára,
1941. július 24.

N. F.-né

— *Hogy vannak itt a földdel megelégedve?*

— Nagyon jó a föld, meg lennének elégedve, csak tudnánk, hogy melyik kié. Tudják, a házban nem csináltunk még olyan takarítást, mert nem tudjuk, melyik a miénk.

— *Hány gyermeke van?*

— Két kislányom van, három meghalt, most várok megint kishabát.

— *Mi bajuk volt?*

— A jó Isten elvette, nem tudom, mi bajuk volt. Az egyik „pepecs” volt, maguknál hogy mondják? (Bárányhimlő)

(Amikor a házba lépünk, néhányan a földre kuporodva puliszkát esznek meg uborkát valami lében, mikor meglátnak, felugrik az asszony, fejéhez kap „jaj meghalok, hogy elszégyeltem magam” gyorsan összeszedi a földről a hagymahéjakat) (betessékelnek a szobába, ott összegyűl a szomszédtság)

— *Mit tudnak arról, hogy miképp kerültek Bukovinába?*

— Az öregek mesélték, hogy 170 évvel ezelőtt kerültek ki.

— *Hogy jöttek el Bukovinából?*

— Három hétvel húsvét előtt jöttünk el. Tudja nem jöttek még az oroszok, de behitták az embereinket és a románok mondogatták, menjetek Budapestre, ott vannak a testvéreitek. Piszkos románok nem hagyta elni, mi nem voltunk olyan jó módval, sokat kellett fizetnünk minden helyen míg idejöttünk. (Szomszédasszony belép a szobába.) — Nézze csak, olyan jó vendégeim jöttek, régen voltam ilyen boldog!

— *Hányan voltak Bukovinában?*

— Rém sokan voltunk! De mi csak három községből házasodtunk. Most, hogy idejöttünk, sokan nem szívesen fogadtak el, a temeriniek azt mondják: hogy beszélnek maguk? Szerbül vagy románul, mi nem értjük. Meg aztán mikor jöttünk az úton, egy öreg magyar azt mondta: minek jöttek a Bácskába, vagyunk itten elegen. Azt mondtam neki: hallgasson vén piszok, ne kesergessen, olyan gyászos a szívünk úgyis — azt mentünk tovább. Otthon nemrég építettünk házat, nem adtuk el.

— *Volt úgy odahaza, hogy elváltak a házastársak?*

— Odahaza nem válnak el, ha jó, ha rossz, együtt maradunk. Itt már hallottuk, hogy el is válnak.

— *Miről ismerték meg, hogy maguk magyarok?*

— Mi magyar ruhában jártunk (kinyitja a szekrényét, megmutatja ruháit), a románok csúnyásan jártak, katrincában. A románok nem adtak nekünk munkát, mindig mondták,

menjünk Pestre. Most, hogy eljöttünk, egyre vártuk, mikor látjuk meg Pestet, kérdeztük, merre van, hát csak jöttek aztán mondták, hogy másfele van az kedvesem, így aztán most se láthattuk me, pedig szeretnénk volna.

B. F.-né

Heten vannak.

— *Találkoznak-e falubeliekkel?*

— Bizony sokfelé vagyunk, nem találkozunk. A testvérem azt izente, hogy meghibbandzik az esze, mert annyit sír utánunk. Egyiknek ide húz a szíve, a másiknak oda. Biztos van olyan, aki innét szívesebben odamenne, hol a testvérem van, az meg idejönne.

Hadikliget,
1941. július 30. d.u.

M. V.-né

— *Mikor jöttek el Bukovinából?*

— Régen, már három hónapja itt vagyunk.

— *Milyen volt ott?*

— Itt jobbacsa.

— *Miért jobbacsa itt?*

— Mert Magyarországon vagyunk.

— *Találkoznak út a többiekkel, akikkel együtt voltak?*

— Nem találkozunk, mindenféle vagyunk szétszórva, szegelyikába.

— *Nem bánja azt, hogy nem látja a többieket?*

— Azért nem búsuljuk olyan erőst, hogy nem találkozunk, inkább csak az kell, hogy legyen dolog.

— *Honnan tudják, hogy Magyarországon vannak, hisz az itteni magyarokkal nem is találkoznak?*

— Onnét tudjuk, hogy a többiekkel, akikkel egy faluban voltunk, most nem találkozunk.

— *Hogyan megy a munkájuk?*

— Most még nincsen kiosztva a föld, mikor majd ki lesz osztva az jobb, akkor kiki a sajátjával jobban törődik, kiki magának dolgozik és jobban kapaszkodik a magáéhoz, mint a nyulak vagy a férgek, hogy legyen megélhetőség. Majd ha kiosztják, akkor fejszámra adják a földet. Há!

— *A házat érdemes most rendben tartani, ha nem tudják kié lesz?*

— Azért takarítsuk úgy mint a magunkét, úgy gondozzuk, mintha a miénk volna. Há!

— *Jobban elfáradnak itt a munkában?*

— Reggeltől estig dolgozunk, de nehezen bírjuk a levegőt, itt rettenetes sok a szűnyog, terhes meleg van. Rémmületes erős a levegő, gyenge a víz, nem olyan jó, mint odahaza volt.

— *Hány tagú a család?*

— Tizenegyen voltak, most már van, aki megnősült, férjhezment. Nem mind az én gyerekeim, mert második feleségem vagyok az embernek. Nekem is meghótt az első férjem, meg öneki is meghótt az első felesége.

— *Van olyan is, aki ha nem hal meg a felesége, más asszonyt vesz?*

— Olyan nem volt közöttünk (megvetéssel int, lefelé néz, száját legörbíti), csak a hitetlenje az, aki elvállik. (Bejön a szobába az ember, pihent, mert éjszaka órségen volt, most hallotta a beszédet, kijött.)

M. V.

— *Most jött a munkáról?*

— Nem voltam máma, mert éjszaka örködni kellett. Látta ott a határban, hogy felégették a búzát? Négyen gyújtottak ott, aztán elszédtek. De az Isten nem engedte, hogy nagy kárt tegyenek, meg mi se engedték.

— *Hogy megy út a munka?*

— Jól megy az, csak egészség legyen. De csoportban nem szeretek dolgozni, sose szoktam, annak talán jó, akit azelőtt is úgy felfogadtak, de én a magam gazdája voltam. Azt a szemtelen, becstelen beszédet nem állhatom, ami ott van. (Dühös arcot vág.) A fiatalok parancsolgatnak, nem egyformán dolgoznak.

— *De hiszen úgy hallom, hogy odahaza szívesen dolgoztak együtt?*

— Ritkán volt az úgy, hogy együtt dolgoztak, de az is egészen más volt, mert ott csak segíteni mentek egymásnak. Szomszédok átjártak egymáshoz, csak úgy kölcsönbe mentek és egymásnak visszaadták a segítséget. Odahaza volt mindenféle krumplink, fehér, sárga, kései. Itt korai van, az nem ér semmit. Még a szegény embernek is volt ott 50-60 zsák krumplija. Annyi mindenünk volt, hogy a románok már jöttek kérdezni, hogy forrás van-e ott nálunk.

— *Jobban tudtak ott dolgozni, mint itt?*

— Aki akart, az jól tudott dolgozni.

— *Milyen volt ott a levegő?*

— Egészséges levegő volt. Itt is lehet dolgozni, a meleget nem bánom, voltam én lent Montenegróban Albániában, ott még melegebb volt. Csak a fehérmép nem bírja a meleget.

— *Milyen volt ott a föld?*

— Volt ilyen is, meg olyan is. Nálunk most kezdődik az aratás. Meg voltunk elégedve, tudja a malmok is ott voltak a százuinkban, meg állomás is ott volt, fél Európát bejártam, még olyan községet meg még olyan templomot mint a miénk, nem láttam. Olyan szép faházaink voltak, ha nem jött volna ez a helyzet, akkor maradunk volna, de a románok most némává tettek minket; már nagyon akartuk a magyar parancsot.

— *Miért ragaszkodtak a magyar nyelvhez?*

— Hát a magyarok meg a németek

voltak ott a legkulturálisabb népek. A pap is tanított, hogy ne hagyjuk el a nyelvet. (Az asszony előhossa Sebestyén Antal esperes képét: nagyon jó ember, most ott van Máriamajoron.) (Az ember előhoz egy csomagot egy kofferből, bontsák ki, mondja: érdemjel van benne, most juttatta hozzá a tábornok úr, megszébb áll az asztaltól); nem akarok közel menni, mert fokhagymaszagú vagyok, azt én sem szeretem másón!) — *Vasárnap mit csináltak?*

— Ott nem dolgoztunk vasárnap, itt azt mondták, dolgozzunk. Hanem otthon akinek nem volt marhája, hogy betakaríthatta volna a termést, annak elmentünk vasárnap segíteni, behordtuk, mert azt az Ursten is úgy tanította.

— *Megértik magukat az itteni magyarok?*

— Mi úgy beszélünk, ahogy apáink tanították, sokaknak nem tetszik, hogy idejöttünk, de nem mi akartuk.

— *Honnan tudja, hogy valaki vallásos-e?*

— Hogy ki milyen templomba jár.

— *Miről ismeri meg, hogy valaki jó katolikus-e?*

— Amelyik a hitét betartja, másón segít.

— *Miről ismerték meg, hogy maguk magyarok? Idegenek hogy látták?*

— Az öltözetünkről. A románok katrincában jártak, de mi csak magyar ruhában jártunk, mert azt szeretettük. Csak szerettem volna, ha maga itt lett volna a lányom lakzóján, az volt ám díszes. Megkérdezi: hova való? Pestre. „Na Isten éltesse” mondja erre.

— *Milyenek voltak a románok magukkal szemben?*

— A románok azért puha népek, sirattak bennünket, csak a regátiak rosszak.

— *Házasodtak a románokkal?*

— Isten őrizz! Hanem ha volt arra való román, előbb magyart csináltunk belőle. Olyan ruhában járt aztán mint mi, nem volt szabad többet másikat venni.

— *Miről ismer meg egy embert? A ruhájáról, külsejéről, hangjáról, beszédjéről, tetteiről?*

— Arról, hogy milyen szíves, hogy milyen értelme, felfogása van. Ha olyan, hogy nemcsak ő éljen, hanem éljen meg a másik is. Azt is megmondom magának, hogy mikor nálunk valakinek leégett a háza, elmentünk kocsival, körüljártuk a falut, összegyűjtöttünk neki annyit, hogy nem kellett éreznie, hogy kára van.

(Gyerek 2-3 éves, elkezd sírni, virágággal ütlegelni az anyját, mert meglátott a polcon, egy almát és meg akarja enni. Apja biztatja, ha énekel, megkapja. Nem énekel, mégis odaadja. Ez most nagyobb a királynál, csak mikor megjön az esze, lehet belecsoptgatni, hogy másra tekintettel legyen.)

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

Hadikliget,
1941. július 30. d.u.

N. L.-né
(két gyermek)

— *Megszokta már itt az életet?*

— Már egy hete nem jártam kapálni, mert nem tudok szuszogni. (Mutatja a gyomra tájékát, hogy ott húzódik és fáj.) Feküdni szégyellek, odahaza soha nem voltam beteg, csak a bokámban volt néha rumatisz; az idő bolyog és a fájdalom is jár egyik karomból a másikba, meg a lábamba.

— *Valamennyi gyereke él?*

— Három gyermekem meghalt, nem volt semmi bajuk, csak sírdogáltak. Jött a román orvos, nem szólt semmit, megvizsgálta azt elment. (Elfintorítja az arcát, legyint.) 2-3 hónapos korában halt meg mind. Nem tudok most dolgozni és a fehérnépek rosszénen veszik, mert nem hiszik, hogy beteg vagyok. Pedig hány alma van, ami szép piros, belül mégse jó. Az anyám szélütibe-hosszába egyenlő volt, azt elkezdett neki fájni a melle, azt őszre készen volt.

— *Hogy megy különben a munka?*

— Közös munka van most itt. (Lebiggyeszti az ajkát.) Az emberem most kovácsműhelyben dolgozik közösen.

— *Milyen itt az élet?*

— Húst nemigen veszünk, de itt a tűrös térszót összevegyítik káposztával, gyermekek nem szeretik, mindig mondják, milyen jó lenne, ha ezt a laskát külön adnák cukorral és külön a káposztát. Csak a románok készítették így a laskát káposztával.

— *Miért nem mondják meg, hogy miképp szeretnék?*

— Szégyellek a nagy urakkal beszélni. Van aki odaáll és sokat beszél, de én szégyellek.

— *Milyen házuk volt odahaza?*

— Nekünk otthon szebb házuk volt, istállónk, pajtánk is volt. A szerencse most így adta, hogy ez legyen. Majd ha végleg kiosztják, meglátjuk. Még van olyan gazda is, aki készül vissza. Nekünk volt mindenünk, eladtuk, sokat kellett fizetnünk, míg idejöttünk. Itt nem is kaptunk tyúkot.

— *Igazságos lesz, ha nagyobb családnak többet adnak?*

— Most itt az kap, akinek csomó kölyke van. (Elfintorítja az orrát.) Itt ez a rend. Nálunk lenézték, akinek sok gyereke volt. (Hát akkor miért volt sok?) Adta az Isten és mi vettük, ha nem adott, nem volt.

— *Az előbb azt mondta, nem szívesen beszél sokat, szégyell is beszélni, most meg beszél?*

— Magukkal megbátorkodtam. Tudják azzal a főzéssel is hogy jártam? Behívtak főzni, azt mondták marhapörköltet készítek, csak nem tudtam hogyan, nem is merem kérdezni. Aztán volt itt egy katona, az elmondta hogyan kell. Hát azt minálunk piros rántott húsnak mondják, itt marhapörkölt. Jaj! (Fejéhez kap, mintha valami megszenteltételezés történt volna.) A neve itt duplább, mint az étele, nagyon finom nevetek adnak az ételeknek itt. Az a katona, aki megrendelte mit főztek, olyan hamisul beszélt, erős hamiskásan nézett, de jó szíve lehetett, mégse mertem megkérdezni, mikor azt mondta megint egyszer, hogy paprikás burgonyát készítek. Tudják bánatval keltem fel, mert nem tudtam, hogy fogjak hozzá, aztán ez rántott pityóka volt, csak másképp mondta.

— *Milyen ruhában jártak odahaza?*

— Rendes csizma, gatyá, ing; itt sokaknak nem tetszik, nem tudjuk, hogy lehet egy népnek kedvét találni. Volt egy kocsmá ott, azt mondták ne úgy viseljük az inget, ahogy szoktuk. Egy kicsit el van forméroztatva a ru-

hánk németesen, most a koszorúra nem pántlikát teszünk, hanem sájért (Schleier). Azelőtt pántlikát eresztettek a hajukon. Mi nem vagyunk csángó magyarok, azok Baku környékén vannak, el is románosodtak.

— *Miből élnek itt?*

— Pénzt fasszolunk. Itt hogy mondják? (pénzt keresni) (Elszörnyülködik.) Jaj (nevet hozzá), én keresnék pénzt, még a földet is felkaparván, de nem találom. Most beteg is vagyok, otthon nem voltam, csak egyszer májgiliszta volt bennem. Azt mondták, vegyek orvosságot. Én rumot ittam, attól megérészedtek, aztán rá pirulát és attól kijöttek. Akkor azt is gondoltam, beteg vagyok, mit szigorkodjak, levágtam csirkét, főztem levest, olyan jót vacsoráltam akkor és a gilisztákat kiemésztettem. Pedig azt mondják, csak a szigorúakban van a giliszta (szigorú = sovány). Hogy mondják azt, ha valaki lefogy? Jaj, be szigorú vagy, csonts a bőr, sovány az állad. Én kövér vagyok, nem hiszik, hogy beteg vagyok, amíg meg nem halok. Pedig ha hákolok, mindig valami hamuszínű-füstsínű jön ki a torkom.

— *Kinek hisznek, ha a fehérnépnek nem hisznek?*

— Most irigy a nép, nem hisz senkinek. Megsokasodtak, ezért irigyek lettek. A románok azt mondták, el kell moriskálni a gyermeket. Moriskálni az, mikor kiöntik az árpát. Azt is mondták, el kell kergetni a gyermekeket, Máriaának is csak egy volt: Jézus. De mi nem mentünk odáig, mi csak így tanultuk, hogy az Isten adja, el kell vennünk. Akinek otthon volt tehene, lova mint például nekem, most nincs, olyanak aki nem is gondolt erre, kapott. (nagyot káromkodik) Aki nekihessintett a bírónak, az is kapott. Ha én az emberemet megveszekítettem volna, én is kaptam volna. Úgy volt előbb, hogy aki itt

kapott tehenet, az ad tejet a másiknak, de most nem adnak. Azt mondták óvodába kell, de ma sem vitték el oda tizenketten. Eldugják. A lánykának odaát az óvodában tejet adnak, mert azt mondják, attól jön a vér, pedig nem attól jön, csak hústól meg húslevéstől. Nem adnak nekünk tejet, azt mondják akinek tehenük van, hogy nekik is kell. Pedig otthon én vittem mindig másnak, itt nem ad nekem senki. (könnyes lesz a szeme)

— *A faluban kire hallgattak?*

— Ott volt a bíró, az most Bajmokon van, arra hallgattunk. Itt a bíró nem jó, kujtorgó ember volt az mindig, gyerekestül együtt otthagya a feleségét; itt meg kiállt és senki nem akarta, de mégis megtették bírónak.

— *Volt úgy, hogy nem mondia az igazat a románoknak?*

— Eltagadtuk az adót, hazudtunk nekik. Ó de sokszor hazudtunk. Az emberem a kovácsműhelyben pénzt nem kapott, mégis fizetnie kellett. Mindig bakiszt kellett fizetni, muszáj volt hazudni, különben lehúzták volna rólunk a bőrt.

Egy legény

— *Megszokták már itten, nem rossz, hogy a többiekkel nem találkoznak?*

— Mit sajnáljam azokat, akik Bajmokon vannak? Azok gazdák voltak. Ha nem volt munkám, azok nem adtak.

— *Hogy megy itt a munka?*

— Ha a magunkéban volnánk, nem kellene bízattani. De mi emberek csak megvolnánk, hanem a fehérnép csinálja az uszítást. Ahol kétszáz ember van egyült, ott megférnek, de ahol két fehérszáz van, már veszekszenek. Egyik előbb akar lenni, mint a másik.

— *Visszamenne Bukovinába, ha magyar lenne?*

— Azonnal mennék.

Hadikvégi kislány
(Tóth Sándor festőművész rajza)

VICC (?)

De megtörtént, mert akivel történt, még máig is él...

Letelepedés után, az ötvenes évek elején, az egyik székely fiatalasszony a bátaszéki irodán kapott állást, ahol ügyfelekkel kellett foglalkoznia.

Egyszer beállt hozzá egy székely férfi. Köszön illendően, ahogy szokás, zavarban van, és nem mer a fejérempre nézni, aki munkájával elfoglalt.

Kérdezné is...

A fiatalasszony azonnal tudta, hogy a férfi olyan üsmereforma, s aztán rá is szólt tegezve:

— Hát Ambarus, nem üsmersz meg. Régecske találkoztunk, de nem jössz réám?!

Bíró Albert,
a hadikfalvi bíró

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

*Hadikszállás,
1941. augusztus 1.*

J. család

(hatan vannak)

Öregasszony, 73 éves, fia Menyhért 30 év körüli, Lajos 48 éves, ennek fia 22 éves — együtt felelgetnek a kérdésekre. Leginkább a fiatal fiú felel. Először körülvezetnek a házban, megmutogatják, nem olyan mint otthon volt, de így is köszönettel kell lenni, mondják.

— **1. Mikor jöttek el Bukovinából?**

— Három hónapja, a fiú már itt van egy éve.

— **2. Miért jöttek el?**

— Úgy volt, hogy mindenki eljött. Híderelőbb kivette az óvét, aztán mi is eljöttünk, az oláh nem adott nekünk semmit, menjetek Pestre, mondták, ott vásárolhattok.

— **3. Milyen volt ott az élet?**

— Jól voltunk, amíg ez a bolydulás nem volt. Nehéz volt a megélhetés most. (Mijük volt ott?) Volt földünk és egy tehenünk, ezt eladtuk és jöttünk el a pénzzel. Jó földek voltak, első földek, a házunk is jó volt, csak zsendelyvel volt. Itt nagyon egészségtelenül vagyunk. A tábornok úr mikor itt volt megvizsgálta, azt mondta: nem jó. Majd feljebb egy üres házat megcsinálnak, azt megkapjuk.

— **4. Milyennek találják itt az életet?**

— Még egyelőre jól van itt, jól vagyunk, ha a szerbek föl nem fordítanak. Szerbek is laknak itt közöttünk. Mi csak 10 család vagyunk itt.

— **5. Hagytak ott valamit Bukovinában?**

— Mindenfélét hagytunk, hordót, szekeret, jármót, ágyat 1200 lei értékűt.

— **6. Nehezen váltak meg a dolgaitól?**

— Nehezen bizony (mondja az asszony). Két férfi: Mi nem olyan erőst búsluntunk, az öregek sírtak inkább, nem tudták milyen lesz. Annnyit kellett fizetnünk, míg ideértünk, de mi nem bántuk.

— **7. Megszokták már itten?**

— Még idáig megszoktuk, csak nem tudjuk, merre érünk, merre megyünk.

— **8. Tudnak jól dolgozni?**

— Igen. (Hogy dolgoztak odahaza?) Éppen úgy mint itt.

— **9. Hogy kell dolgozni, hogy eredményes legyen?**

— Ha nem dolgozunk, nem élünk meg.

— **11. Szoktak odahaza együtt dolgozni, mint most itt?**

— Nem. Somszédok, atyafiak, azok dolgoztak együtt. Segítettük egyik a másikat, ha hamarabb elvégeztünk elmentünk, nem ültünk otthon heába. Pénzért is dolgoztunk egymásnak.

— **12. Visszamenének Bukovinába, ha az magyar volna?**

— Nem, átkozott hely az. Nagy gazdák mennének vissza, azok akiknek 20 hold földjük volt. Azok nagy kibaszáltak a szegény embert.

El sem jöttek maguktól, mi szegények eladtunk, amit tudunk és jöttünk a magunk pénzéből, azok megvárták, míg eljöttek értük, hogy ingyen jöhessenek. Ezeket most úgy hívják, hogy „lessékelt magyarok”.

— **13. Miért beszéltek magyarul, amikor Romániában voltak?**

— Hát magyarok voltunk! (fiatal gyerek büszkén kihúzza magát)

— **14. Mit szeretnek a magyar nyelven?**

— Mindenfélét. A román az cigány nyelv.

— **15. Mit tud Magyarországról?**

— Még egyelőre nem tudunk semmit. Voltam 14-ben háborúban, akkor jártam Pesten — mondja Lajos.

— **16. Milyen a jó magyar ember?**

— Ha szót fogad, jó magyar ember. ha nem, felakasztják és elvesznek tőle mindent. Olyan ember, aki nem dolgozik jól, fel kell akasztani. (Éddig álltunk a szobában, most az öreg-asszony megszólal — le kellett volna üljenek — megkínálnak székkel.)

— **17. Miről lehet megismerni, hogy valaki magyar?**

— Magyar érzése van. Például szorítanak akármire, nem mond le a magyarságáról, ha meg is kellene halnia. Meg a nevére is meg lehet ismerni, más nem hívják Jakabnak, csak magyar embert.

— **18. A magyar ruhát hogy tartották meg, hogy tudták beszerezni?**

— Azt magunk csináltuk, úgy szőttük. Nem tudott parancsolni nekünk a román király se. Még egy három-négyszer is elverték, elvették az ember egészségét.

— **19. Ha nem beszél magyarul és nincs rajta magyar ruha, akkor is meg lehet ismerni, ki a magyar ember?**

— Meg lehet a kinézéséről is, mert a magyar ember szelíden néz és egyenesen (mutatja a büszke, hátravetett fejtartást). Aki idegen, az úgy mint a bölömbika (mutatja). Az olyat mind fel kellene akasztani. Még a lelkünk is sírt, ahogy bántak velünk.

— **20. Miről ismer meg egy embert, vagy miről itéli meg? (beszéd, ruha, külső, hang, tett)**

— Nem értem! (Miről tudja megismerni, hogy az az ember milyen?) A hangjáról. Aki nem magyar, annak akadozik a nyelve. A beszédjéről.

— **21. Mit gondol, van különbség az itteni magyarok és maguk között?**

— Az itteniek jobban ki vannak művelődve beszédben, ruhában, mi 172 éve ott éltünk.

— **22. Mit jelent az, hogy valaki magyar ember?**

— A magyar ember az jó már messziről köszön a másinak: jó nap adjon az Isten! (Hogy kell viselkednie?) Szíves minde nekikhez. A svábnak hiába rikoltoznak estig jó napot, az a büdös nem köszön. Dolgoznak vasárnap is. Mi azt tartjuk, amit az Isten elvesz, azt vissza is adja, hagyjuk inkább rothadni a ternést, de nem nyúltunk volna hozzá vasárnap. A magyarok ott nem dolgoztak vasárnap. Odahaza úgy voltunk,

hogy 2 holdat megkaszáltunk, aztán 1 órát pihenünk, aztán kimentünk éjjel is munkára. De itt lesz olyan, aki nem bírja a munkát, majd meglátjuk, hogy értekeznek meg. Odahaza volt, akinek 9-10 gyermeke volt és nem volt földje, ott ült a vonatnál és feltartóztatta, abból élt. Más elszegődött cselédnek, voltak olyan magyarok is, akik elszegődtek románokhoz, de mikor visszajöttek, csak úgy beszéltek magyarul.

— **23. Kéhez szeretne hasonlítani?**

— (Hárman egymásra nevetnek, biztatják a legidősebbet, hogy feleljen.) Öreg: Horthy Miklós apánkhoz — aztán mindegyik utánamondja: én ugyancsak. Csak ahhoz: jó szívvel fogadott, örült neki, hogy a keze alá jutottunk, hogy így többet legyünk.

— **24. Szeret másokkal beszélni? (Kivel, miről?)**

— Igen, jó barátokkal, magyarokkal. Hogy jöttek ide, ki milyen körülmények közt él stb.

— **25. Inkább a saját feje szerint jár, vagy másokra hallgat?**

— Amit nem tudok, megkérdezek mást. Ha más nem tud, én oktatom meg őt. Meghallgatom az öregebbet, úgy ám!

— **26. Szívesen megteszi, ha valamit parancsolnak?**

— Ha jó, hogyne, de ha nem jó, akkor még egy okosabbat megkérdeznék, amíg jól mond.

— **27. Megtartja a hitét?**

— Meg, ha meghalok is. Szeretem ezt a vallást, ez a magyar hit. Beléhalunk inkább, de a hitünket nem hagyjuk, abban nőtünk fel, tagadni nem tagadunk semmit. Aztán úgy adta az Isten, hogy az újságokban már írták, hogy jöhetünk haza, akkor mindjárt elindultunk negyvenen. Aztán Kolozsvárt bezártak minket egy időre a magyarok, mert a többi magyart, aki szabadon volt, azt megölték, felakasztották a románok.

— **28. Milyen a vallásos ember?**

— Más nem szól meg, nem néz le, megsegíti egyik a másikat és ha nincs miből adjon a másiknak, megmondja, hogy jó szívből adnék, de nincs.

— **29. Mire jó a vallásosság?**

— Továbbra halad az ember, mert egyszer egyik segít a másikon, máskor meg ő segít nekem.

— **30. Hogyan tudott túljárni a románok eszén?**

— Nem értem! (Azok szerették kihasználni magukat, mit tettek ez ellen?) Csak szerettek volna, de nem tudtak kihasználni, mi nem féltünk tőlük. Aki nálunk szolgált 2-3 hónapig, ha román volt, ki kellett keresztelkednie magyarnak. Van közöttünk olyan, aki román ember volt, de magyar lányt kért, kikeresztelkedett és magyar lett. (Hát a románok nem voltak megkeresztelve?) Megvoltak, de úgy, hogy elvitték őket a templomba, ott bemártották a vízbe pogány módra, aki aztán sikoltott és nem bírta, arra azt mondták, nem jó román.

— **31. Melyikük csapta be a másikat?**

— Ők abba jártak, hogy minket becsapjanak, ha például eladtunk tehenet a vásáron, betették a zsákba a pénzt, jöttek hátulról és kivágták a

zsákok. Meg is öltek embereket és kifosztották őket. Mi észvel beszélünk ki őket, de a katolikus ember nem csapja be a másikat, inkább otthagya.

— **32. Mit gondolt arról, akinek sok gyermeke van?**

— A jó Isten segítse, hogy növelje fel őket. Jó az, mert több a magyar.

— **33. Hogyan kell a gyermekkel bántani?**

— Szépen is kell bántani, meg el is kell verni, hogy ne feleseljen. A gyermek ahogy az apának szót fogad, úgy veszi hasznát.

— **34. Mit tanítottak a gyermekeknek Magyarországról?**

— Mikor 15 éves voltam, akkor apám mondta, hogy itt Magyarországon szép piros huszárok vannak. A magyar huszár mindegyik olyan, mint a román király, úgy tartja fenn a fejét.

— **35. Mit gondolt, mit kell csinálni, hogy az ember előnyt biztosítson magának?**

— Vagy munkába beléfog, akkor előre kell gondoskodnia, hogy az menjen. De függ attól, hogy az Isten milyen termést ad évről évre. Úgy kell mindig dolgozni, mintha holnap meghalnék, mindent elvégezni. Ezek a bukovinai magyarok nagyon szeretnek dolgozni, úgy dolgoznak, hogy 2 hold földön 11 gyermek is megélt.

— **36. Ki tudna valamit elszelni, hogy jobban járjon, mint a másik?**

— Ki hogy munkálkodik, úgy jár. Dolgozik, azt vesz malackát, meghálalja, lesz kis malacka, megnöveli őket, egyiket levágja és így jól gazdálkodik.

— **37. Érdemes igazat mondani?**

— Igen. (Miért?) Aki nem mond igazat, az hübnös.

— **38. Mikor lehet elvenni a másét?**

— Mikor adják, lopni nem lehet, mert elfogják. (Ha nem látják, akkor lehet?) Lehet, de az is véték. Aki elszánja az életét, az lop, de a munkás ember ezt nem cselekszi.

— **39. Honnan tudja, hogy valami, amit tenni akar, jó-e vagy rossz?**

— Megkérdezek egy öregebbet, és ha mondja, hogy jó, akkor megtesztülk. (De ha saját magára van hagyva és nem lehet kérdezni, akkor honnét tudja?) Akkor kevesebből próbálnék és ha sikerül, akkor többet csinállok.

— **40. Románokkal házasodtak?**

— Nem.

— **41. Hogyan kell jól főzni?**

— Ha van miből, akkor lehet.

— **42. Nálunk másképp főznek?**

— Valamennyivel különbözik. Itt többet dolgoznak zöldséggel.

— **43. Az ételeknek más nevék volt, mint itt?**

— Ami itt kirántott hús, az nálunk rántott hús. A tésztaétel, amiben túró van, itt nokedli, nálunk piroška.

— **44. Milyen betegségeket ismer?**

— Hidegrázás néha-néha megtörténik. A magyar erős, nem igen betegedik le. Itten el-elkapja a gyermekeket a fej meg a gyomorfájás. Egyik gyerek meghalt, „apró” (vörheny) volt rajta.

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

Hadikszállás,
1941. augusztus 1.

Sz. J.

49 éves, négy gyermeke van. Ennyi lett, ez meg is van. Van egy fia Pesten is, de nem az ő nevén. Úgy hívták, hogy Pál Márton, a Szabóé. (Közbeszól az asszony:) Zabigyerek volt. (Elvette volna a lányt, de meghalt.)

— **1. Mikor jötték el Bukovinából?**

— Még májusban.

— **2. Miért jöttek el?**

— Eljöttünk, hogy... (Megáll, kinéz az ablakon, az asszony szól neki: mondja már no, hogy mire kérlek) Alig várjuk, hogy eljőjünk. Most annyit dolgoztunk (nagyot sóhaj), annyit kereszte raktunk, aztán mikor kész volt, megtudtuk, hogy nem a miénk. Van aki hetedmagával van, azt mégis egy jár munkába, másutt kevesebben, de felöltöttek, onnan többen járnak és így több jut nekik.

— **3. Milyen volt az élet Bukovinában?**

— Most rosszak voltak a viszonyok. Azelőtt az osztirák ideje alatt jó volt. Volt akkor magyar iskola, de kellett németül is tanulni. A gyermekek most románul tanultak. Azi mondtam, lesz ami lesz, nekem már nem sok időm van hátra, de a gyermekek, azoknak legyen jobb sorsuk. Milyen keserű volt annak a gyerekek ott szolgálni. Sokszor mondtam a csendőrnök is: nincs mi tegek a tarisznyába — azt felelte: Tegek követ. — Nem kényszerűségből jöttünk, mert volt ott mindenfélénk, de olyan keserű volt, hogy a románok nem akartak nekünk adni semmit. Minden pénzüket idegen kézre került, iparba be nem vettek senkit, a mi ügyes embereink, legényeink közül, csak sirt a lelünk.

— **a/ Milyen földjüktől volt?**

— Nekem jó földeskeim volt.

— **b/ Milyen házuk volt?**

— Kettős ház volt az, csűr is volt, meg istálló, pince, de eladtuk mert fizetni kellett az útra. Még a gúnyánkat is eladtuk. (Ezt az asszony mondja közben.) Azok, akik jó sorban voltak, azok a magánvaló emberek, megvárták a transzportot, azoknak nem fájt annyira a szívük.

— **4. Milyennek találják az életet itt?**

— Elég jó az élet még ideig, csak ez a közös munka nehézséget hoz, meg bánt, hogy szerbek köz vagyunk. De azért ha jó ember, akkor meg vagyok vele. A jó emberrel akármilyen fajta, meg vagyok, nem gyűlölöm, a rossz embert, ha magyar is, nem szeretem. De most még nem tudjuk a szívük állását. De majd észre lehet venni, hogy ki milyen ember.

— **7. Megszokták már itten?**

— Hát meg kell szokni, még a levegőt is meg kell ám! (felkapja a fejét, összeráncolja a homlokát, jelentősen teljeseen néz előre, lassan, nyomatékosan beszél) Mert a levegőt, amilyen volt Bukovinában, meg lehet keresni! (büszkén elmosolyodik) Az asszony Erdélyből való, én is jártam már itt, ismerjük a levegőt.

— **8. Tudnak jól dolgozni?**

— Dolgozunk, csak legyen mibe dolgozni. Csak bánt az a förtészés, hogy le kell fizetni azt a föllet, amit kapunk. Nem szoktuk mi ezzel. Ha idecsatolnánk ami a miénk, akkor könnyebb lenne. Itt a magyarok úgy beszélnek velünk, hogy „ilyen emberek maguk, fölletet kívánnak” még az úrcimberék is

csodálkoznak, pedig nálunk nem szoktuk meg, hogy béresek legyünk és ne a sajátunkban éljünk. Itt vannak ezren meg ezren, akiknek nincs semmijük, nálunk még a legszegényebbek is volna háza, földje. Elmentünk mi is munkába, de a magunkéban teletöltöttünk. Csodálkoznak ezen, pedig úriember vagy ingyenélő embert a mi népnék közt nem találhattok se. Aztán a gyerekekkel is hogy vagyunk. Egészségesek voltak azok odahaza, itt meg agyongondozták őket, rosszabbat tesz nekik. Egy vitéz úr, mikor idejöttünk mondta, hogy milyen gondviselés jön itt a gyerekekre és akkor én mondtam, ne féljen, ezek jobban megvannak hagyományával, puliszkával, azokat meg a villany se üti meg, adják inkább azt a sok ételt a katonáknak. De hát itt az erőszak most, azt akarják, hogy a gyermekek keményen nőjenek. Rátesznek a tésztaételre káposztát, szegények nem tudják megenni, pedig itthonról kergetjük őket, hogy ott egyenek, sírva jön mindig haza a négy éves kislányom, oda se mer jönni, mikor mi eszünk. (Maguk monadják nekik, hogy ne egyék ott az ételt, amit másképp készítenek el?) Isten őriz, hogy valamit mondanánk! Inkább biztassuk, hogy egye meg, de hát a munkás ember nem tud ilyen vagyis étellel élni, mért nem főznek olyat, amit meg tudunk enni? Volt két gyerek, akit így gondoztak, mindenféle zsírt, sok ételt adtak nekik, mégis olyan sápadtak maradtak, mi odahaza elmentünk munkába, a gyermekeknek kiöntöttünk egy kondér krumplirt és czapulyt (hagyma) — olyan vörösek voltak azok, hogy öröm volt nézni.

— **9. Hogy kell dolgozni, hogy eredményes legyen?**

— Meg kell gondolni jól, fontolja meg, hogy valami hasznát vegye.

— **10. Szoktak odahaza együtt dolgozni, mint most itt?**

— Nem, ilyen nem dolgoztam, csak kalákába, azt igen, valakinek segítségbe menni. Csak jószántunkból, de nem parancsra.

— **12. Visszamenne Bukovinába, ha az magyar lenne?**

— A fene költözzön, most már itt maradok, elég volt ebből.

— **13. Miért beszéltek magyarul, amikor Romániában éltek?**

— Az anyanyelvet beszéltük. Há magyarok voltunk, azt azért! (elmosolyodik és int, hogy ez csak természetes) Romániánál is megtanultunk, mert kellett.

— **14. Mit szeretnek a magyar nyelven?**

— Azért ragaszkodunk, mert hogy őseink is magyarok voltak. Ma is elmennek a harctérre a hazáért. Kolozsvárról kaptunk magyar ABC-s könyvet. Ez a magyar érzelem, a belső részből képzelem a magyar beszédet. A mi vérről is más, erősebb mint az oláhé. Rossz is ám a magyar ember, mondjuk csak meg, arra viszi a vére, hogy veszekedjen, aztán ha búsul áldomást iszik, ha örül akkor is, azt részegen megye haza, elveri a feleségét, eltör mindenfélét, aztán másnap mikor felébred, látja, hogy mit tett. Pálínkat is iszik, de az oláhrelátó ember nem. Én is innék bort meg sört, csak nincs most pénzem.

— **15. Mit tud Magyarországról?**

— Mit tudjak, szent Isten! Magyarországnak mindig jó híre hallottuk.

— **16. Milyen a jó magyar ember?**

— Jó magyar ember... hát jó felebarátjához, mint magához.

— **17. Miről lehet megismerni, hogy valaki magyar?**

— Meg lehet ismerni a szeme járásáról is.

— **18. Hogy tudták megtartani a magyar viseletet, hol szerezték be?**

— Magunk csináltuk.

— **19. Ha nem beszél magyarul és nincs rajta magyar ruha, akkor is meg lehet ismerni, ki a magyar? Miről?**

— Nevéről; megkérdezem a nevét és ha igazán felel, abból megtudom, hogy magyar. (De van, akinek nem magyarul hangzik a neve, azt miről ismeri meg?) Szokásáról, lépéséről, és ha vele vagyok, akkor megismerem.

— **20. Miről ismer vagy miről íté meg egy embert? Honnan tudja, hogy az milyen? Beszédjéről, ruhájáról, leteiről, külséjéről, hangjáról?**

— Beszédjéről, meg hogy miket csinál, meg a lépéseiről.

— **21. Mit gondol, van különbség az itteni magyarok és maguk között?**

— Hát különbség van, a beszédünk nem olyanforma egészen, de a szokásunk szerint nincs különbség.

— **22. Mit jelent az, hogy valaki magyar ember?**

— Hát magyar ember tetőtől talpig, készen van! (Mit vár tőle?) Hát ha jól akar nekem mint magyar testvérnek, akkor magyarnak tekintem.

— **23. Kihez szeretne hasonlítani?**

— Én? Magamhoz! Mit mondjak? Egy úriemberhez, vagy a jó Istenhez? Én magam vagyok olyan, mint én.

— **24. Szeret másokkal beszélni? (Kivel, miről?)**

— Szeretek biz' a elméleti az időt itt akomáimmal. Együtt nőtünk fel. Megkérdelem hogy van, mit csinál? Egyikkel úgy beszélök, mint a másikkal. Ha összeveszünk, megbököltünk. (Hamar szokott megharagudni?) Én nem hamar haragszom meg, de ha egyszer megharagszom, nehezen békélek meg. Nem jó szokás ez az én szokásom, én sem tartom jónak, de már ilyen vagyok. (Felhívja a vállát, megint leereszti, mint aki nem tehet róla.)

— **25. Inkább a hallgatást vagy másokra sajnálást?**

— Meghallgatom bizony még a fiatalabbat is, ha jól mond.

— **26. Szívesen megteszi, ha valamit megparancsolnak?**

— Megteszek ha bírok akármit. De sajátmagamtól is teszem, nem kell nekem parancs.

— **27. Megtartja a hitét?**

— A hitet megtartanánk, de itt veszedelemben vagyunk, mert kizavartak, hogy dolgozzunk vasárnap, de aztán fél óra se volt, jött egy jó eső, no ott volt! Mi csak azt tartottuk, hogy aki elveszi vissza is adja, aki megázta a termést, meg is szántja, hagyjuk inkább rohadni, de vasárnap semennyiért nem dolgoztunk volna. A vasárnapi munkán nincs áldás. Nálunk egy ember befozott, a feleségét is elvitte, hogy vasárnap dolgozzanak, az úton beféljük csapott a villám. Másik lovasul-szeke-restül az árokba fordult. Egyik fát vágott vasárnap, meghalt a tehene, de ő nem gondolt arra, hogy talán azért vette el az Isten, mert vasárnap dolgozott. Most, hogy közösen vagyunk, kényserfenek vasárnap dolgozni. Az Úristennek gondja van arra, hogy ha valami van a házukban, ami nem a miénk, elveszi és megadja a magunkét. A halál dolgában oda kell állni bármilyen nap, de ha valaki így kezd a vallási dolgokból akármit is kihagyni, akkor a végén senkit nem ismer, egymásnak rosszat akar és úgy él mint az állat az istállóban. Úgy látszik itt nem tudják, mi a vétek. (Olyan eset nincs, hogy vasárnap mégis szabad dolgozni?) Van, de minden tíz évben egyszer. (Talán éppen most van az a kivételes idő, most háború van, vigyázni kell arra a kevérsre, amink van, ez nem lehet vétek.) Persze, megértjük mi azt, segítünk is most szívesen, csak máskor ne kényserfenek,

hogy elhagyjuk a hitünket.

— **28. Milyen a vallásos ember?**

— A vallásos ember megtartja a vallását, szereti a felebarátját és csak akkor kerül el, ha vele ellenkező.

— **29. Mire jó a vallásosság?**

— A vallásosság mindenre jó.

— **30. Hogyan tudott túljárni a románok eszén?**

— Hát azoknak csak a hajuk hosszú, a munkánkkal legjobban túljártunk rajtuk. Ahol egy magyar ember kellett, ott három román nem volt elég.

— **31. Melyikük csapta be a másikat?**

— A magyar ember becsapott tizet is ha hirtudta! (Nagyon élénken kezd, aztán betudta elhallgat, mellette ül szeszédja, gyorsan felkel, egészen indokolatlanul levesz a falról egy képet, arról kezd beszélni — látszólag el akarja terelni a figyelmet —, halk, színtelen hangon folytatja.) Valahonnét ki akarták dobni a magyar embert, tízszer annyit dolgozott, nem hagyta magát.

— **32. Mit gondolt arról, akinek sok gyermeke van?**

— Bár volna mégegyszer annyi! (Az asszony közbeszól: elég baj van velük!) Szeretem a családot. (Asszony: azért így mégis jobb, hogy kicsin vagyunk.) Én azt tartom, hogy amelyik él, annak az Isten kirendeli, hogy élhessen, amelyik meghal, annak nem. Amelyiknek nincs gyermeke, annak meghasadhat a szíve, ha lát egy kicsit. Velünk is bajlódta, hát nekünk is kell bajlódniunk. Nincs bánata annak, akinek nincs gyermeke, de öröme sincs.

— **33. Hogyan kell a gyerekekkel bántani?**

— (Bejött egy fiatalasszony a szomszédból, az felel:) Úgy kell szeretni, hogy ne tudja, hogy szeretik. Úgy kell, hogy fenytetni kell, még kicsi.

— **34. Mit tanítottak a gyermekeknek Magyarországról?**

— Mondtam nekik, ne féljete, hazaviszlek. Nincs pénzem, de valahonnét kerítke annyicska pénzt, hogy megyek át veletek. Ti csak iljetek vonafra, engem ne búsuljatek, majd adok egy pakli dohányt a román katonának, aztán átjövök. Tudom, hogy kell a román katonával bántani. (Közben a fiatalasszony már lesi, hogy beszélhessen, mikor elhallgat az ember, nekifog egy történetnek.) Tudják, hogy volt Szent Péterrel meg a román katonával? Mikor még nem volt román nép és Krisztus Urunk ment Szent Péterrel, akkor Szent Péter kérte: Uram Krisztus, teremtsünk román! De Krisztus nem akart teremteni, mentek tovább. Szent Péter megint kérte: Uram Krisztus, teremtsünk román! Mentek tovább megláttak az úton egy lószart és akkor Krisztus mondta: rúgd csak meg Péter azt a lószart! Ekkor kiugrott belőle egy román katoná és bakis kért Szent Péterrel. Szent Péter rosszul vette a pénzzel. Mondta is Krisztus Urunknak: Uram Krisztus, inkább ne teremtetünk volna román! Hát ezért bakisos a román nép.

— **37. Erdemes igazat mondani?**

— Hogyne volna érdemes! Az igaz ember halad, bárki elcibe odaállhat.

— **38. Mikor lehet elvenni a másét?**

— Amikor odaadják, de akkor a magáé, mert neki adták. (A fiatalasszony közbeszól:) Aki már éhenhalna és még szeretne élni, az elveheti másét. Én ha éhenhalnék és meglátnék valahol egy kényeret, elvenném, mert még akarék élni.

— **39. Honnan tudja, hogy valaki, amit tenni akar, jó-e vagy rossz?**

— Meggondolom a dolgot, próbálom így is meg úgy is, és kitalálom, melyik volt jó. Vagy felkérdezek valakit mást, hogy elrontom-e ha így csinálom?

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

Józseffelva
1941. augusztus 4.

B. Gy-né

Vallás: római katolikus
Foglalkozás: földműves

— **Mekkora földje volt Bukovinában?**

- 80 prazsina (1 fácska).
- **Mi egyebe volt?**
- Tehen, borjú, 3 juh, ház, istálló.
- **Hány tagú a család?**
- 7 tagú (3 gyermeke meghalt).
- **I. Milyen volt az élet Bukovinában?**

— Sokszor jó, máskor rossz. Erős jó föld volt, jó ház és istálló. A tehent meg a juhót eladtuk. (Rögtön az elején sokat beszél. panaszokból, elég monoton hangon, lassan, megállás nélkül.) Fáj a hátam, a mellem, a lányomnak a tüdője rossz, nekem is, meg a fejem is fáj. A fejemet az emberem tette tönkre. Olyan burlák volt mindig, nem jött velem kapálni, elment a havasokba azt ott ült, meg összeállt más asszonyokkal, engemet meg csak felprédált, mikor hazajött mondtam neki, menj csak vissza a havasokba ha össze vagy állva mással és nem jársz dolgozni, de ő csak megfogta a kontyomat, lecsavarta, rátekerge a kezére és azzal csapott le a földre. Sokszor meg feszít (fejse) kapott és úgy ütött, már égés halott voltam, az még a marháknak is sok.

— **Hát maguk katolikusok, hogy így élnek?**

— O romániai, megszűkött a katonaságtól, egy prósz, műveletlen. Ő csángó.

— **Hát azok nem tartják meg a hitüket?**

— Vannak azok között is istenfélők.

— **A papjuk nem mondta, hogy ne verje magát az embere?**

— Mondtam én, hogy milyen erőst rosszul bánik velem, mert Sebestyén tisztelendő úgy fogadta csak be, hogy megígértette vele, szépen jár majd és nem bánat senkit, jámbor lesz. Úgy volt vele, mint az apja, jó volt hozzá aztán mégsem tartotta be az ígértét. Há! Mondtam a csendőrnök is, de az asszonyok nem tesznek igazságot. Az emberem itt elment a bírónak megjelenteni, hogy nem adok neki eleget enni, hát annyit adok, örökké csak főzök, de hát a ló is megáll közben, az sem eszik állandóan. El volt menve ennek az én emberemnek már háromszor is az esze. Szedjek neki burját, azt főzök neki! — mindig csak ezt hajtogassa. Hogy veszett volna el ott ahol volt, meguntam már.

— **Hogy megy a munka?**

— Amikor meleg van, az eszem megyen el, pedig a szívem megvan, hogy dolgozzak. A hátam fáj, de a lányom vett uruságot (orvosság) és azzal kenté a hátamát, be jámbor volt szegény, mindigkente, aztán jobban is voltam, tudtam már enni is. Majd mikor a földet kiosztják meg mindent, jó volna ha maga is itt lenne, nem akarom, hogy egybeírjanak az emberemmel. Nem okos ember az hanem fölült, semmit nem akar tenni, nem dolgozik, ha az ő nevére lesz minden frva, engem elhajt majd. Mindig a kurváknak adta a pénzt, nem küldött soha haza, az ő kezéből 30 év alatt csak ötven pengőt kaptam.

— **2. Nehezen vált meg attól, amü otthon volt?**

— Hát aztán nehezen! De aztán itt is meg kell szokni. Visszamennek, hogy ne kelljen az emberemmel élni.

— **Hát nem tudta előbb kiismer-**

ni?

— Járt hozzám a guzsalyasba, de nem ismertem aszűvit. A kutyaa szórét elhagyja, de ez a gatyáját nem hagyja el! Mit is akarok mondani, mert nem hazugság... Hogy leltém a breuka vagy a kolera az ilyet.

— **Mondja, ez káromkodás?**

— Nem, ez nem az.

— **Hát milyen a káromkodás?**

— Mikor valaki a szentségit, a Krisztusát, a Máriáját emleget. Ez csak betegség, még misét is fizetnek, hogy valami betegségre legyen.

— **Hát lehet másnak rosszat kívánni?**

— Nem lehet, de mikor az ember megvan keseredve, ő sem kíván nekem jót.

— **Miséit is mondatna, ez hogy lehet?**

— Nem tudom, katolikus papok megténnék-e, azok csak azért mondanak misét, hogy jobb útra térjen. (Nevet.) Hát már eleget tértem és mindig azt mondja, nem lakik jól, há!

— **Milyennek találják út az életet?**

— Jónak találjuk, köszönjük szépen, hát aztán mi már csak nem mehetünk vissza. Úgy hallom, visszavisznek ha Bukovínát elveszik a magyarok, de ha nem akarnak vinni, nem mehetünk. Mindenkinék, ahol születik, az jó. Itt egy kövér asszony mondtá, hogy annyi földje sincs, abo-vá letegye a talpát, úgy sajnálom ezeket, nekik is kell valami, ha tudtuk volna ezt, nem jövünk el. Én nem félek, ha vissza kell menni, ki tudja, lehet, hogy átkoznak is minket. Mióta idejöttem, úgy tetszik, hogy házterte rosszabb minden, az emberem otthon nem tette, hogy elment a bíróhoz panaszkodni; ez a sok hazugság amit a fejemre tett, majd az Isten választ belőle. Én nem akarom a tetűt a lábam fejeére eresztetni, hogy aztán a fejemre menjen és lepalljon engemet. Odahaza enyém volt minden, itt meg ő akar mindent. Aki nem tud fizetni, ne tudjon hatalmas lenni.

— **4. Megszokták már itten?**

— Meg, há! Istennek.

— **A papjuk mondta, hogy mindent megköszönjenek?**

— (Elmosolyodik zavartan.) Hát igen mondta. De talán majd megint kell vándorolnunk, mert Szeged melől elviszik a németeket, pedig azok nem is kívánják Németországot, meg nem is törődnek most ott velük, a pap is úgy prédikálta, hogy azt mondja, ti milyen jól vagytok, szegény németek meg a lágerben vannak és egymásba járt lépik, nekem ott van egy lányom Németországban, írást írtak nekem, hogy nincs enniál.

— **5. Tudnak jól dolgozni?**

— Még jobban dolgozunk, mint a vitézek.

— **a/ Odahaza hogy dolgoztak?**

— Úgy vetettük a kukoricát kézre, nem masinával. Nálunk nem az a nagy csokányos volt, hanem apróbb. Oh be szép volt. Itt azzal is futának, nincs fa, nem tudom, hogy leszünk a télen. Aztán kapáltunk, zab volt, árpa, rozs meg búza. Itt be kell cserélnünk a kukoricát, nem őrlik meg azt, amit odaadunk, a katonák azt mondják, nem szabad megenni.

— **b/ Itt hogy dolgoznak?**

— Azt nem tudom megmondani. Most közös munka van, ha nem lenne közös, hamarabb menne, mindenki a magáéval sietne. De így is tizenketten 90 keresztet raktunk egy nap.

— **6. Hogy kell dolgozni, hogy eredményes legyen?**

— Legjobb volna, ha külön lenne, mert így sokan nem akarnak dolgozni, minek dolgozzanak másnak — mondják — és más meg benyéljen.

— **7. Szokott odahaza is másokkal együtt dolgozni?**

— Nem, mindenkinék megvolt a magáé. Ha megfizettek, elmentünk napszámba. Segítségbe nem mentünk, csak a plébánosnak, kalákába neki elmentünk.

— **8. Visszamenne Bukovinába, ha az magyar lenne?**

— Vissza, ha a magyar visszaereszt. Ha nem ereszt, itt kell élni és halni, úgy ahogy az írás mondja (mutat egy írást a falon, ami a hazatért testvérekhez szól).

— **9. Miért beszélt magyarul, amikor Romániában élt?**

— Hát nem akartuk elhagyni az anyabeszédet. A csángókat letiltották, de minket nem. Meg a románok a templomunkat is szerették, most sirtattak is, hogy eljöttünk. Mi elhittük a románokat Szent Istvánra, ők meg visszahívtak mikor nekik volt ünnepjük. Kérdezték most egyre, hogy ki bajta magukat, miért mennek? Igen, mi jól voltunk meg velük. A mi papunk Németh Kálmán a románoknak is adakozott. A románok siráncokztak is, hogy elmegeyen a mi drága papunk, én Istenem, én Istenem. (Beszél a templomukról.) Olvadott a szívünk, amikor megláttuk. De amikor eljöttünk, azt is bezárták, ezért is nem maradhattunk ott, egyedül nem lehetünk, a románok pedig marasztaltak, legyetek románok mondták és maradjatok. Nem, a hitünket nem adjuk, azt jöttünk.

— **10. Mit szeret a magyar nyelven?**

— Hát a magyar nyelv a katolikus nyelv. Hát mit szeretünk rajta? Imádkozni. A hit, remény, szeretet ez a magyaré.

— **11. Mit tud Magyarországáról?**

— Hát mit mondjunk? Jót tudunk, rosszat nem.

— **Azok, akik nem katolikusok, azok nem magyarok?**

— Nem. (Szájlegörbítéssel, megvetőleg int.)

— **Hát az andrásfalviak?**

— Azok igen, azok kálvinisták. Nem tudjuk, miért lettek kálvinisták. Össze is vegyültek most kálvinisták és katolikusok. A hírnök is kálvinista itt, úgy tetszik.

— **Melyik jobb magyar, a katolikus vagy a kálvinista?**

— A katolikus jobb magyar, a kálvinista az löhött. Milyen szép a katolikus templomocská, a kálvinistákban nincs is semmi, azoknál nincs Jézus, nincs Mária, aztán nem is éneklék a Jézust meg a Máriát, nem érteni mit beszélnek. A németek is katolikusok, a mi templomunkban egyszer magyarul, egyszer németül volt a mise, hogy ők is örüljenek.

— **12. Milyen a jó magyar ember?**

— Mit tudjak, hogy mondjam?

— **13. Miről lehet megismerni, hogy valaki magyar-e?**

— Szaváról, beszédjéről, meg a képpéről is: kerekképű fehérszék, a szem meg kék.

— **a/ Ha nem beszél magyarul és nincs rajta magyar ruha?**

— Akkor a képpéről.

— **14. Miről ismer vagy lát meg egy embert? (ruhájáról, tetteiről, külsejéről, hangjáról)**

— Hát a tetteiről, meg hogy milyen gondolataja, szándéka van.

— **15. Mit gondol, van különbség az itteni magyarok és maguk között?**

— Nincs, miféle legyen? Itt is vannak fehérszék, feketeszék, kicsit a nyelvük különbözik.

— **16. Kihez szeretne hasonlítani?**

— (Elgondolkodik, nevet.) Épp úgy kérdi, mint a bibliából a pap. Hát kihez, Istenem?

— **Hát meg van elégedve magával?**

— (Nagy nevetés.) Hát mondja, kihez? A jó Istenhez, vagy emberhez? (megvetéssel) Itt nálunk ellenségek a fehérmépek. De drága asszonyok voltak itt, jöttek hozzánk itteni magyarok, de szépen énekeltek. Minálunk, ha van valami kiosztás, mindegyik első akar lenni, neki több jusson. Mikor Bukovinában száznegyvenen megégték, akkor a pap adott pénzt a házépítésre, ezek most eladták, zsebréteiték a pénzt és még jobban jártak, mint azok, akiknek nem égett le. (Átvesszi a szót egyik testvére, aki közben bejött és nagyon élénken, nagy gesztusokkal beszél. Elmeséli a nagy tüzet. Akkor beeresztettem aházamba gazdákat, akik kértek, hogy nincs hova menniük, hogy azokat nemis lehetett onnan kiverni, gondoltam néhány napra kell csak szállás, de bizony ott maradtak, lekapták a falat, csúfságot tettek és mikor elmentek, utána többet nem köszöntek, hanem csúfolkodtak. (Péter János, Csantavér)

— **17. Szeret másokkal beszélni?**

— Szeretek az asszonyokkal, meg az emberekkel, akik jó beszélgetők, meg a boltba amikor megünn kell beszélgetni. Az idevaló magyarokat nagyon szeretem, de a mieink meg a templomban is suttognak, csúfolkodnak másról.

— **18. Ha nem kell dolgozni, mivel foglalkozik szívesen?**

— Neklünk vagyon dolgunk örökké. Az a baj, hogy itt nincs osztóváta (szövőgép), otthonhagytuk, azt hittük, itt is van.

— **19. Miben különbözik a magyar ember a románótól?**

— Gúnyjától, meg más a beszéde, a viselete.

— **a/ Mihez értettek jobban, mint a románok?**

— Ők is annyira tudtak mindenfélét, a többi románok másfél műveletlenek.

— **b/ Mű dícsérnek magukon?**

— Ők dícsérték, szerették a rendet, amit mi csináltunk. Sokan szerették a katolikus hitet.

— **20. Hogyan tudott túljárni a románok eszén? Melyikük csapta be a másikat?**

— Kellett engedelmesskedni, különben bezártak.

— **21. Szívesen megteszi, ha valamit megparancsolnak?**

— Szívesen, most kell hallgatni a munkavezetőkre.

— **22. Milyen válogatta meg házastársát?**

— Reám úgy nyomták, testvérem mondta menjek hozzá, mert földje van, de nem szerettem. (Ezt a testvér mondja.)

— **24. Mit gondol arról, akinek sok gyereke van?**

— Sokszor azt gondoltam, bárcsak ne lennének. Ilyen rossz embervel úgy megkeserítenek.

— **28. Milyen a vallásos ember?**

— Hogy nincs itt a biblia, hogy megnézzem, hát igen meg kellene apéklis mondani... (Másról kezd beszélni.)

— **32. Mikor lehet, vagy szabad elvenni a másét?**

— Mindenkor el lehet venni, éjjel, nappal, de én nem nyúlok hozzá, én nem csalog.

— **34. Nálunk másképp főznek, mint maguknál?**

— Jó ételt adnak. A gyermekek is megesszik szívesen. Itt túrósbabban főznek. Nálunk nem paprikáztak, de itt igen.

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

Józseffelva
1941. augusztus 4.

B. J.

Vallás: római katolikus
Kor: 50 körül
Foglalkozás: földműves
— *Mekkora földje volt Bukovinában?*

— 3 és fél fácska.
— *Mi egyebe volt?*
— Ház, istálló, tehen meg egy tünöcska, 4 juh.

— *Hány tagú a család?*
— 8 tagú.
— *1. Milyen volt az élet Bukovinában?*

— Egészséges vidék volt, jó tiszta kútvizekkel. Szép faházak voltak méternyire a földtől felemelve, mert úgy egészséges. Itt, mikor idejöttünk, azt mondták: na itt jobban érezhetik magukat, itt szép házakat kapnak, pedig nálunk szép volt. Csernovitz volt olyan szép, vagy szebb is, mint Szabadka. Itt valaki azt mondta, faházakba nem menne, pedig jó az. Itt be van hajolva a tető és a padlásra nem lehet semmit tenni. Jó termőföldek voltak, az anyám is jó volt. Volt, akinek nem-mosta a víz a földjét, az enyém el-

— *2. Nehezen váltak meg attól, amit ott hagytak?*

— Akkor nehezen, mindig úgy tetszett, mintha ott felejtettem volna valamit. Egyik román szomszédnak adtam oda a dolgaimat.

— *3. Milyennek találják itt az életet?*

— Az élet jó, nem volna rossz, csak egyszer megtudnánk, mi a miénk? Ha jobb házat kaptam volna, nem bántam volna. Ezért nem tudtam eléggé örülni. Vajszkába voltunk előbb, ott meg nem volt házunk. Van most olyan, aki odahaza eladta mindenét és most van pénz, ezért itt is jobbat kap. Még mielőtt idejöttünk, a vitézek kiválogatták a jobb házakat, azoknak másutt is van földjük, azt gondolom csak költés az országának itt tartani őket.

— *Miért hozták ide őket?*

— Azok megmentették az országot a bolsevizmustól. Én is voltam itt Magyarországon, mikor bolsevizmus volt, jöttek a nemzetőrök és lefegyvereztek mindenkit. Károlyi volt itt akkor. Most ezért kaptak a vitézek földet. Sokan vannak az itteniek közül, akiknek nincs földjük, beszélünk velük, grófi meg kincstári földek voltak itt azelőtt és azokba szerberket tettek azután, de ezek, akiknek nincs földjük, mégis ki vannak cifrázva, talán azért, mert nem volt mibe tenni a pénzüket. Mi eltettük a pénzünket, hogy földet vegyünk.

— *4. Megszokták már itten?*

— Mindennap jobban szokjuk. Nem tudom, a tél hogy lesz, a fadrága, azt mondják. A levegő olyan, mint nálunk, volt ott még sokszor melegebb is. A munka most közös, mindenki úgy dolgozik, ahogy bír. Mi jobban tudunk dolgozni, mint az itteniek, mi sokkal többet kapáltunk és kaszáltunk. Azt hitték itt, hogy nem tudunk dolgozni, voltak akik közülünk megharagudtak, amikor a vitézek mutat-

ták, hogy hogyan kell dolgozni, mert maguk is tudták. Én nem haragudtam meg, békésen megvoltam. Én szívesen tanulok, ha nem jó amire tanítanak, akkor se szólok, csinálom tovább, ahogy én jónak tudom. Az itteniek gyorsabban dolgoznak, de mi szebben és pontosabban. Otthonraértünk gondosan rakni a termést, mindenki a magáéban dolgozott.

— *5. Tudnak jól dolgozni?*

— Tudunk mindent, csak legyen mellet. Csak lesz-e biránk, hogy kapnánk gyapjút. Egyelőre csak hallgatkozunk, de majd aztán megtanítjuk az ittenieket szőni, de kellene szövőszék, nyílts nem is szőnek, biztos a jólét miatt hagyták el. Olvastam, hogy valahol külföldön nagy jólét volt, nem volt szűkségük az embereknek semmire, mindent elhagytak, nem is imádkoztak, már az se kellett.

— *6. Hogy kell dolgozni, hogy eredményes legyen?*

— Mikor mi szántjuk és vetjük majd, akkor megtudjuk, majd az időszak után is kell igazodni. Az étellel most az a baj, hogy nincs tehénünk, hiányzik a tejeles túró meg a tej. Olyat kell majd vetni, amin élhet a marha, ettől ami itt van, nem ad tejet. Há! Nálunk volt káposzta, legye, mindenféle. Nem tudjuk, lesz-e itt annyi kukoricánk, amennyi volt ott.

— *7. Szokott odahaza is másokkal együtt dolgozni?*

— Nem, csak családunként dolgoztak, vagy kalákába valakit felsegíteni, vagy a papnak mentünk segíteni, de különben úgy dolgoztunk, mint a ludak (mindenki magának).

— *8. Visszamenne Bukovinába, ha az magyar lenne?*

— Hát nem tudjuk, mit mondjunk. Ha valamivel felsegítenének, akkor igen, azért amink ott volt, nem menénk vissza.

— *9. Miért beszélt magyarul, amikor Romániában él?*

— Miért? ... jaj! (nevet) Románul csak akkor beszéltünk, ha kellett. Magyarok voltunk és dugdostuk a magyar könyveket, amiket olvastunk, hogy ne felejtsek el a magyar nyelvet. Mi érdekelt volna minket a román könyvekből? Azokba azt írták, hogy Hunyadi az övéké volt, a gyermeknek is azt tanították, hogy a magyarok féltlenek voltak, megfutamodtak a harcban, nyers hústettek — mi csak meg vertük a mellünket és tudtuk, hogy éppen ellenkezőleg volt. Magyarországtól vártunk minden jót, úgy mint ahogy most a mennyországtól várjuk.

— *10. Mű szeret a magyar nyelven?*

— Szeressük, mert miénk. anyanyelvünk, hogyne szeretnénk! Mikor a városban valahol meghallottunk magyar beszédet, úgy örvendeztünk, meghívtuk vendégnek, kérdeztük, hogy mit tud mondani, beszéljen Magyarországról.

— *11. Mű tud Magyarországról?*

— Mindent, elejétől fogva a történelemben. Sokat olvastam.

— *Mikor beléptem, újságot láttam a kezében. Most mű olvasott?*

— Olvastam a szabadjai kenyer-

ünnepről, aztán néztem a képeket a táncokról, mert a lányom is táncolt, hívtak is most minket a Bokrétába, engem zenélni, a lányomat meg táncolni.

— *12. Milyen a jó magyar ember?*

— Ha igazságos, jószívű, jó katolikus. Református nem jó magyar? Abba van jó magyar ember. Becsületes legyen, máséhoz ne nyúljon, például a román meglopott. A magyar ember mást is megbecsül.

— *13. Miről lehet megismerni, hogy valaki magyar-e?*

— Rubájáról leginkább, beszédjéről.

— *a/ Ha nincs magyar ruhája és nem beszél magyarul?*

— Nem tudom, mert a románok között is van kékszemű, fekete, mindenféle. Nálunk nincs olyan egyforma nép, mint a tatároknál például, akikről tudjuk, hogy szélesfejúek.

— *14. Miről ismer vagy úél meg egy embert?*

— Tetteiből. A plébános úr szokta mondani: csak rád nézek és már ismerlek. Lehet, hogy az iskolásabb ember meg tudja így is mondani, de mi inkább csak a tetteiből.

— *15. Mű gondol, van különbség az itteni magyarok és maguk között?*

— Nálunk termetesebb emberek voltak, itt szűkek, kicsinyek. Nagy ostoba képűek voltak nálunk és otrombák, mint azok a honfoglaló vitézek, ahogy a képen láttam. Az ötféle községben kinféle nép volt. Más volt a modoruk, kinfélesük, szokásaik.

— *16. Kihez szeretne hasonlítani?*

— Senkihez, megmaradunk így, ha nem is vagyunk szépek.

— *17. Szeret másokkal beszélni?*

— Igen, barátságos vagyok, akivel egy véleményen vagyunk szívesen beszélök, a széjjel már nem.

— *18. Ha nem kell dolgozni, mivel foglalkozik szívesen?*

— Olvasni szeretek. Hiába illni és unatkoznai nem szeretek, akkor is inkább elgondolkozom, hogy mit lehet még jobban tenni.

— *19. Miben különbözik a magyar ember a románótól?*

— (Asszony: a bocs kortól.) Ember: Nem az öltözet. A magyar jobb-szívű hozzánk.

— *A gazdák is?*

— Hát volt aki lenézett. Rend szerint a nagycsaládú adakozóbb volt, mint a kisebb. A szegényebbek cifrázkodtak, ezért is haragudtak rájuk a gazdák.

— *a/ Mihez értettek jobban, mint a románok?*

— Mindenhez. Tőlünk tanultak a románok.

— *b/ Mű dicsérték magukon?*

— Szokásainkat, öltözetünket, táncunkat, tisztaságot, főzést.

— *21. Szívesen megteszi, ha valamit megparancsolnak?*

— Meg. De idén nehezebb volt, mert parancsoltak. Jobb parancs nélkül. Úgyis megtettük volna, hacsak megmutatták volna, vagy írásban jött volna, hogy így kell tenni. Nem kellett volna, hogy mindenki parancsoljon.

Itt mindenki azért parancsolgatott, hogykitűntetést kapjon. Egyik jött azt mondta így kell, jött a másik azt mondta nem úgy kell. Azt hitték, hogy mi csak úgy jöttünk a Kárpátokból, az erdőből. Földművesek voltunk mi ott és tudjuk, ha élni akarunk, kinföldni kell.

— *22. Inkább a saját feje szerinti jár, vagy másokra hallgat?*

— Meghallgatok mást is, szívesen tanulok. Attól, aki többet tud, örömet elfogadom.

— *23. Mi szerint válogatta meg házastársát?*

— Szokásaiból, meg hogy hogy viselkedett. A faluban lakott, láttam kiskorától.

— *24. Mit gondolt arról, akinek sok gyermeke van?*

— Csak jót gondolok arról, mert az mindig ajót tudja. Voltak ugyan, akik csúfolkodtak meg kikacagtak.

— *30. Mű gondol, mit kell csinálni, hogy az ember jobban járjon mint a másik?*

— Szeretném elérni, de nincs szerencsém, mindig szerencsétlen voltam.

— *31. Érdemes igazat mondani?*

— Többet tartana a világ, ha mindenki igazat mondana, kulcs se kellené az ajtóba.

— *32. Mikor lehet, vagy szabad elvenni a másét?*

— Ha ajándékoz, ha megtiszteli az embert névnapjára, születésnapjára, akkor mondja is: vedd el!

— *33. Mű gondol az adózásról?*

— Az gondolom, az is kell, abból kell például eltartani a tanítót. A föld tart el mindenkit, aki nem dolgozik a földön, az mást csinál, de annak is abból kell élnie, például a király meg a katonaság, ezért kell a föld után az adó.

— *34. Nálunk másképp főznek, mint maguknál?*

— Másképp, mások az ételek. A kenyérhez más étel kell, a puliszka-hozis más. A kenyérhez itt több levest esznek. Szeressük a kenyeret, a szép fehér kenyeret, de nem szeretjük, hogy nincs marha és nincs tejföl, túró.

— *35. Milyen ételeknek volt más nevük mint itű?*

— Pityóka — burgonya, terebúza (török búza) — kukorica, faszulyka-leves — bableves.

— *36. Milyen betegségeket ismer?*

— Pár évvel ezelőtt nagy baj járt, a haftyika (tuberkolózis), a fiatal menyecskék belepusztultak. Két gyermekem meghalt, a plébános azt mondta, hogy samárhurutja van, orvos nem volt nála, olyan idő volt, hogy nem lehetett hívni, meg aztán másutt is betegek voltak, gondoltuk ugyanaz van vele, aztán tudtál jobbanázt kapott és meghalt. A másik leszűköt (ugrott) valahonnét és aztán fájt a csontkeresztye belülről, belső bajt kapott, az orvos azt mondta, vigyem kórházba, de nem vihettem.

— *38. Honnét tudja, hogy valami, amit meg akar tenni, jó-e vagy rossz?*

— Tapasztalatból. Ha látom, hogy jó volt, úgy teszem, ha nem, másképpen próbálok.

Lélektani vizsgálat a hazatelepített bukovinai székelyek körében

Andrásföldje
1941. augusztus 4.

F. J.

Vallás: római katolikus
Kor: 30 körül
Foglalkozás: földműves
— *Mekkora földje volt Bukovinában?*

— 100 prazsina (2,5 hold).
— *Mi egyebe volt?*
— Egy tehen.
— *Hány tagú a család?*
— Hattagú (két gyermeke meghalt).

— *1. Milyen volt az élet Bukovinában?*

— Kettős házunk volt, kétszakasza volt, új ház volt.

— *2. Nehezen váltak meg attól, amit ott hagytak?*

— Nem, még álomban se láttuk vissza. Azt vártuk csak, hogy legyen itt lakásunk. Majd lesz a magyar államnak gondja ránk.

— *3. Milyenek találják út az életet?*

— Idáig jó, amit kaptunk tetszett.

— *4. Megszokták már itten?*

— Meg. A víz éppen olyan, mint ahol laktunk, a bavasokból is ilyen jött, erre a helyzetre nincs mit szólni, bátszép. Csak aházban mindég nehéz szag van, az ablakot nyitva kellene tartani, de bejönnek a legyek.

— *5. Tudnak jól dolgozni?*

— Hát tudunk, én minden nap oda voltam, csak az asszony, mióta lebetegedett nem jár.

— *a/ Odahaza hogy dolgoztak?*

— Mint itt, földvel.

— *Csoportban dolgoztak?*

— Nem, csak segítségbe meg pénzért. Aki szegény volt, elment a bojárrokhoz (itt gróf).

— *6. Hogy kell dolgozni, hogy eredményes legyen?*

— Muszáj szorgalmasan.

— *7. Szokott odahaza is másokkal együtt dolgozni?*

— Nem. Akinek volt több gabonája, veti pálinkát, elhívta a szomszédokat, rokonokat, levágták együtt a termést, aztán megitták a pálinkát együtt és mentek haza. Aztán ganyétozni (trágyázni) is mentünk segítségbe.

— *8. Visszamenének Bukovinába, ha az magyar lenne?*

— Hát tudja, lenne aki menne. én nem mennék.

— *9. Miért beszélt magyarul, amikor Romániában élt?*

— Azért, mert nem akartuk elhagyni. Hogy lehet az, hogy valaki elhagyja? (Közben mellére mutat, hogy az hozzá van nőve.) Még a román is magyar lett, de azokat kellene visszaküldeni. A bukovinai magyar hétszázszor műveltebb volt mint az oláh. Iparságra se volt oláh, csak magyar meg német kovács volt.

— *10. Mit szeret a magyar nyelv?*

ven?

— Mit? Azokat a régi könyveket, amik még háború előtt voltak Kosuth, Deák meg a többiek képeivel. Úgy kíméltük, féltettük, szerettük elölvenni, olvasni téli estéken.

— *11. Mű tud Magyarországról?*

— Azt, hogy örülök, hogy idejöttem, legszebb ország Magyarország ezen a világon, mert szentkorona nem létezik másutt csak Magyarországon!

— *A pap mondta ezeket?*

— Ő is oktatott, hogy ne hagyjuk a magyar nyelvet, de ő horvát volt, így aztán magunktól tanultunk.

— *12. Milyen a jó magyar ember?*

— A jó magyar ember egy hazamegvédő. Akiben nincs magyar vér, az áruló.

— *13. Miről lehet megismerni, hogy valaki magyar-e?*

— Beszédjéről, szokásáról, hogy milyen gondolataja van, hogy húz a magyar vérhez. (ezt az asszony mondta)

— *Maga is úgy gondolja?*

— Úgy én, egyik vagyunk mi, a pap is úgy mondta, mikor összeadott.

— *a/ Ha nem beszél magyarul és nincsen rajta magyar ruha, miről?*

— Nem lehet, mert van bunyevác is aki hasonlít a magyarra.

— *14. Miről ismer vagy től meg egy embert?*

— Tetteiről.

— *15. Mű gondol, van különbség az itteni magyarok és maguk között?*

— Vagyon: a beszéd.

— *16. Kihez szeretne hasonlítani?*

— Magyarhoz.

— *17. Szeret másokkal beszélni?*

— Szeretek jó barátornval, gazdasági ügyről, hogy hogy volna a legjobb.

— *18. Ha nem kell dolgozni, mivel foglalkozik szívesen?*

— Szeretek dolgozni. Vasárnap megyek templomba, ide való magyarakkal beszélünk, eltelik az idő.

— *19. Miben különbözik a magyar ember a románótól?*

— Műveltségben. Azt dicsérték, hogy nem féltünk tőlük. Heába álltak csendőrök és tábla is volt kiírva, hogy nem szabad magyarul beszélni, mi mégis csak magyarul beszélünk, még a zsidó boltosok is úgy tudtak magyarul mint mi.

— *20. Hogyan tudott túljárni a románok eszén? Melyikük csapta be a másikat?*

— A román nem tudta becsapni a magyart. A katonát becsaptam úgy, hogy mikor szabadságra mentünk, nem jöttem vissza időre. Egy évig voltam ott, nem adtak enni csak dolgoztattak. Minden kisebbségeket elvittek munkára. A feleségem küldött 500 leit, abból éltem ott.

— *21. Szívesen megteszi, ha va-*

lamit megparancsolnak?

— Meg hát! Magyarországon mindent.

— *Hát a munkában szívesen hallgat másra?*

— Hát megmondom, Szegedre is elvitték a hírdőket, hogy nem tudunk semmit és ezért kell parancsolni, hajtani a munkára, pedig nem így van, mi nagyon szívesen dolgozunk és tudunk is.

— *22. Inkább a saját feje szerint jár, vagy másokra hallgat?*

— Muszáj meghallgatni, de nem igen szeretem ha parancsolnak. Most egy kicsit nehéz, tudja, mert otthon szabadok voltunk és itt parancs van.

— *23. Mi szerint válogatta meg a házastársát?*

— Azért, hogy szerettem. Ha nem szerettem volna, nem választottam volna. Tőlem lehet gazdag, ha nem szeretem nem választom. Ő is azért jött hozzám, hogy szeretett.

— *24. Mit gondol arról, akinek sok gyermeke van?*

— Hát akinek sok gyermeke van legszerencsésebb, mert sok földje van.

(Mikor beléptem a szobába, látom, hogy az asszony fekszik, megkérdelem: beteg-e? Kis bubák vannak — mondja az ember.) Örül neki?

— Hát kell örülni, el nem teheszük.

— *25. Hogyan kell a gyermekkel bánni?*

— Szépen tanítani. (Asszony:) Hamisan kell bánni, szidni, mert rossz. (Ember:) Jobb, hogy hamis legyen a gyermek, mint jámbor, mert akkor nem tudja mindegyik megverni.

— *27. Megtartja a hitét? Miért?*

— Meg, ameddig élek. Hát abban születtem, ez a legerősebb. Ezt a hitet maga Krisztus rendelte.

— *28. Milyen a vallásos ember?*

— Templomszerető, barátságos, jó beszédű és az okosságáról is meg lehet ismerni. Akinek nincs jó vallása, az nem okos.

— *Lehet a református is okos?*

— Hát az is vallás, lehet.

— *29. Mire jó a vallásosság?*

— Mikor megesküdtünk, akkor is így kérdezett a pap, de ott se én feleltem, hanem a Trézsi (felesége). (Asszony:) Többre jut és okosabb mindenben aki vallásos.

— *30. Mű gondol, mű kell csinálni, hogy az ember jobban járjon mint a másik?*

— Kell, hogy szorgalmaskodjon.

— *31. Érdemes igazat mondani?*

— Érdemes, de hamisat nem.

— *32. Mikor lehet, vagy szabad elvenni a másét?*

— Egyszer se, azt úgy tanultam, de visszavenni szabad azt, amit tőlem elvettek.

— *33. Mit gondol az adózásról?*

— Meg kell adni, az visszamegyen a magyar államnak, kell a katonaság fenntartására.

— *34. Nálunk másképp főznek,*

mint maguknál?

— Nem tudjuk.

— *35. Milyen ételeknek volt más nevük mint itt?*

— Burgonya — pityóka, bab — fasulyka.

— *36. Milyen betegségeket ismer?*

— Még beteg sem voltam, csak ebben a csmerben: jóízűt ettem azt csemet kaptam.

— *A gyermekeinek, akik meghaltak, mi bajuk volt?*

— Még kicsik voltak, az egyik 6 napos korában halt meg, a másik meg egy éves korában.

— *Hívtak-e orvost?*

— Az egy éveshez igen, de akkor az asszonyt vitték el kórházba. Azt mondták: skarlátja van, pedig ő egészséges volt és a kicsi volt a beteg. Három napra meghalt.

(Tolna megyei Levéltár, X./51. Bonyhádi Székely Múzeum, 16.)

Pater Angelus,
a telepések ferences papja
(Tóth Sándor festőművész rajza)

VICC

Két székely ember találkozik egymással az utcán.

— Adjon Isten, jó napot!

— Kendnek es!

— S aztán hogy vannak? Hogy vannak?

— Köszönöm, hát csak úgy megvagyunk!

— Megüsmér-e, hogy ki vagyok?

— Hogyne, hogyne... — méregeti az előtte állót.

— No akkor ki vagyok?

— Hát, ha megmondja kend, akkor tudom!

Székely szokásaink

A társadalmi érintkezésnek is megvan a maga külön rendje a székely népnél. Sajátságos illemszabályok ezek. Eredetük az elhomályosult ősi időkbe nyúlik vissza, fennmaradásukat a „Falú Törvénye” biztosítja. Iratlan törvények ezek, de végrehajtásukat a székely népközösség megegyező akarata őrzi.

Találkozáskor, a nap bármely szakában, látogatásuk is ez a köszöntés járja: „Isten áldja!” — Felelet: „Áldja meg az Isten kendet es!” Ezután így folytatódik: „Hát még hogy élhet?” — „Megvagyunk jól tartva!” — vagy: „Voltam már jobban es, de akkor se volt jó!”

Étkezéskor lépsz a székely házba, így köszönjél: „Isten áldásával legyen.” Mire a gazda: „Jöjjön közelébb, tartson velünk!” — A vendég: „Nálunk immág megvolt!”

Szíves kínálás: „Pogójsz-kodjék, faljon még egy keveset!” — Felelet: „Isten fizesse meg!” Válasz: „Jó szívvel!” Tálaláskor: „Megszereti-e?” (tudni illik van-e rá étvágya) — „Ennél jobbat sohasem ettem!” — „Faljon még, ha a szűve hujza!”

A székely ezt a szót: „Köszönöm” sohasem mondja. Helyette ezt mondja: „Nem lesz elfelejtve.”

Az étkezés végeztével megkérdi a vendéglátó: „Lakott-e?” Felelet: „Mindből elég volt!”

Ha a látogatás célja valami kérdés előadása, úgy a társalgás a sejtető, tapogatózó beszélgetés diplomatikus medrében halad. Hajlandóságot tapasztal a látogató, úgy kérését e mondatral vezeti be: „Kérdjék meg immág, miért jöttem?” Felelet: „Majd megmondja, ha akarja!” Beszélgetés közben a közbeszólást így illik bevezetni: „Szóvat ne felejtse!”

Távozáskor így kell elköszönni:

— Immá mennem kell. Maradjanak békével!

— Métt nem ül még veszteg? Isten hírével járjon!

— Jöjjenek nálunk es!

— Elmegyünk oda es!

— No Istennek hagyom!

— Mondjon jó egészséget odahaza!

— Isten tartsa meg!

— Kendteket es!

E köszöntések betartása kötelező. Illetlenség bármit is kihagyni belőle. Ez tudatlan-ságra vallana.

Kis-Várday Gyula

(A Völgységi Telepesek Központi Szövetkezetének Tagterjesztője, Bonyhád, 1947. március 12.)

— Szaporodás van Csiki Jánoséknál — mondják, mivel ott gyermek (székely nyelven mindig fiút jelent) született. Csiki János már másnap azon büfűződik párjával, kiket hívnak meg komákul.

Szegényebb rend ember megelégszik tíz koma és komaasszonnyal, mert a komatiszteletkor még így is szűkődten férnek még az asztalnál. Módosabb helyre meghívják 80 komapárt is. Megtehetik.

A meghívottakhoz e szavakkal állt be a követ:

— Tisztelteti kendteket Csiki János uram párjával, ahajt arra kéri kendteket, ha meg nem vetnék, jöjjenek el hozzá keresztelni, holnap délután.

A komaság nagy megiszteltetést jelent. Arra még nem volt példa a székelyek történetében, hogy valaki visszautasította volna. A komaság egy a rokonsággal. A komatás (komatárs) csak afféle barátságos megszólítás.

A mondott időben tehát összegyűlekeznek a komapárok. Mindegyik visz egy gyertyát, 2-3 m vászonnal körülcsvárva. Ez az újszülötté. Ha leánykáról van szó, színes selyemszalagot is tesznek hozzá. Ajándéokra szükség van, különben a gyermek nehezen tanul meg járni, vagy legalább is sokszor fog elesni.

A háztól az első komapár viszi a gyermeket a templomba, a többiek páronként mennek utána. Keresztelés után a pap csak az első komapár nevét jegyzi be a mátrikulába, ám a komaság egyenrangúságára ez nincs hatással. A komák egymás között komatásakká lesznek.

A csecsemőt e szavakkal adják vissza a szülőknél:

— Pogányt vittünk, ahajt keresztényt hoztunk!

Ezután kezdetét veszi a komatisztelet. Letelepdednek a megterített asztal köré, a házigazda kezébe veszi a mézelt pálinkával megöltött pohárkát, s a mellette ülőre köszönti:

— Isten tartsa meg komámuram András, hogy nem sajnálta sem kend, sem pedig hitvestársa a fáradságot, s hívásunkra megjelentek.

A többiek bólogatnak, mert jóllehet a köszöntés csak András komát említi, mindnek szól az azért mégescsak!

A házigazda iszik először. Tölts a két keze közé fogva ugyanazt a poharat, egy kis darabka kenyérral továbbadja András komának.

András mielőtt meginná, ugyancsak köszöntőt mond:

— Isten tartsa meg keresztfiúkat, hogy lakodalomba es eljöhessünk! Adjon neki erőt, egészséget, hogy felnevelődhessen! Isten áldja meg kendet es komatás Gergő!

Az utolsó mondat András jobboldali szomszédjának szól, mert ezután már hozzá kerül a pohár. Így folyik a tisztelődés tovább, míg valamennyien ittak.

A nők külön asztalnál ülnek. Tévedne az, aki e körülményből a nők lebecsülését olvasná ki. A székely népszokásokról nagyon körülbástyázzák a családi élet tisztaságát. E tekintetben a Falú Tör-

vénye nem ismer tréfát!

Komatisztelet után vacsorára terítnek. Ha muzsikás is történik a házhoz, táncra kerekednek. A komatisztelet nem szokott pár óránál tovább tartani. Tudatában vannak, hogy kisgyermek van a háznál és beteg asszony.

Bücsúzászkor egy-egy kis cérnaszalagot tépnek ki a gúnyájukból a távozók és a földre dobják e szavakkal:

— Nem kell se tejik, se álmik!

Enéikül az újszülött nem aludna nyugodtan, az anya teje pedig könnyen elapadhatna. Bizony volt reá eset, hogy így történt!

A következő napokban már jönnek a komaasszonyok a radinákkal. Kosarakban leveleseket, sülteteket és italt hoznak. Ilyenkor a gazda csak a köszöntésre válaszol, aztán már nincs is otthon. A beteg asszony pedig összehívja a szomszédasszonyait, s együttesen fogyasztják a radinát. Az illendőség úgy hozza magával, hogy a radinát csak költségtelni szabad. Hadd maradjon a beteg asszonynak, meg az emberének, ha hazajön, no meg a gyerekeknek! A radinából ismerszik meg, kinek milyen jó komaasszonyt rendelt a szent Atya.

Aki egy családban keresztelt, az keresztapja lesz a család valamennyi gyermekének, akár keresztelte őket, akár nem. Ez jelenti a rokonságot.

Sok minden megtörténik ebben az életben! Még az is megtörténhetik, hogy valamelyik koma erőt megbúsítja az embert. Igaz, hogy az ilyesmi szörnyű nagy ritkaság, de előfordulhat.

Mit tesz ilyenkor a nekibúsult koma? Eltörvényezi magában, vajjon métt tette velem az én kedves komám azt a rettentő nagy szégyent, hogy meg sem hiutt a keresztfiám esküvőjére? Pedig nézze csak megkövetem, egy sertést hízaltam erre az alkalomra. Készen állott két hektó bor es. Méges! Ugyanbizony, már hogy tehetett ilyen szégyent rajtam? Kell az ilyen koma? Nekem ugyan nem kell!

Mikor így elvégezte magában János bá, összehívja és embereit, megterített asztalához és felveti a tárgyát nekibúsultának. Elmondja az esetét, amit már mindenki jól ismer. Ezután kivágja a nagy szót:

— Nekem az ilyen koma nem kell! Eladom. Ki veszi meg? Mindig akad, aki hajlandó megvenni a komaságot. Licitálnak. Aki többet ad, azé lesz a komaság. A vétel után rendes komatisztelet tartanak. Ezzel az új komaság meg van pecsételve, a régi komaság pedig teljesen megszűntnek tekintetik.

Az eladott koma sokáig nem mer az emberek szeme elé kerülni. Mindenki mosolyogva nézne rá. Ez a mosoly pedig öl.

A komaeladás szintén egyik megnyilvánulása a Falú Törvényének!

Kis-Várday Gyula

(A Völgységi Telepesek Központi Szövetkezetének Tagterjesztője, Bonyhád, 1947. április 20.)

Ha a székely embernek gyermeke születik, a keresztelni meghívott komaasszonyok radinát (enni-inni valók) hoznak a beteg asszonynak. Ilyenkor a gazdának az udvaron a helye. Mehet szomszédolni is, ha ráér. A gazda akkor sem tartózkodhatik otthon, ha a fiatalág fonóestét rendez a házában.

Rendes székely asszony magázza az urát. A férj viszont tegezi őt. Megkívánja a székely rend, hogy az idősebb testvért a fiatalabb bácsinak szólítsa és magázza. Az idősebb a nála fiatalabbat minden viszonylatban, akár szegényebb, akár gazdagabb nálánál, legyen bár a fiatalabb gazdája, letegezi. A fiatalabb kezdi az idősebbet. Ez így volt már ősidők óta. A székely demokráciánál régibb a világon nincsen!

Asszony, de különösen a gyermek, ne szóljon bele a férfiak társalgásába, ha nem kérdezik. Lakomák, keresztelők alkalmával az asszonyok külön asztalnál ülnek.

Idegen, ha székely gazdánál szállsz meg, asszonnyal, gyermekkel ne foglalkozzál sokat. Ezzel csak a megbecsüléseted rontanád le.

Nem illik a székely házába csak úgy berontani, ajtóstul. Könnyen úgy járhat, mint a pesti úr egyik székely bíróval. Ez így köszöntött be:

— Maga a bíró?

— Lehet, hogy én vagyok, mert nálam van a község pecsétje.

— Gondoskodjék elhelyezésünkről és élelmezésünkről! Bennünket a törvény küldött ki!

— Isten tartsa meg! De nálam se hely, se élelem. Mű es éppen, hogy fértünk és élünk.

— Hát akkor keressen máshol!

— Igen ám, de én magikat senki nyakára nem viszem!

— Nem-e? No majd gondoskodunk, hogy letegye a rangját!

— Az én rangomat? Nincs olyan ember, aki az én rangomat el tudná venni ezen a kerek világon.

— Meglátjuk! Mi a maga rangja?

— Az ekeszarva. Ezt vegye el tőlem, ha tudja!

A pesti úr elmorgott. Nem kellett neki a bíró rangja. Pedig a demokráciában oly szép rang az ekeszarva. Különösen, ha a község pecsétjét is markában tartja a gazda.

Minden bukovinai falú népe egy-egy nagy család. Hadikfalván közel 8000 székely lakott, mégis minden székely gazda meg tudta mondani valamennyi másik lakását, gyermekei számát, az asszonyok leánykori nevét, származását. Számontartják egymás jószágait, akár örökölt, akár vásárolt.

Olyan ez a székelység nemzetünk testébe ágyazva, mint a gránit zárva. Eggyé forrott vele bonthatatlanul, mégis megmarad székelynek, még a világ s két nap.

Kis-Várday Gyula

(A Völgységi Telepesek Központi Szövetkezetének Tagterjesztője, Bonyhád, 1947. június 5.)

A BUKOVINAI SZÉKELYEK EZERMESTERÉRŐL

aki csak "négy oskolát" végzett, ipart nem tanult, de saját faragású orgonája dícséri Istent a bukovinai templomban

Józseffalva, július hó.

A templom melletti ócska deszkaszalagból hevenyészett szín támaszkodik a falhoz, olyan borzalmas szalmatetővel, mint egy beteg tűzök tolla. A széles ajtóban emberek ácsorognak s pipáznak, néhányan pedig ülnek a színen, a csomóba rakott akáctuskókon. Nem valami nagy a tágasság, de sok jó ember elfér kis helyen, sőt még két gorombán összeácsolt gyalupad is beszorult a műhelybe — mert műhely ez a furcsa szűz — a mesterrel együtt. Símak a kések a száraz fában, repül a forgács s az emberek le nem veszik a szemüket arról a vékony, oszlopforma, barokkosan hasas korlátfáról, ami éppen munkában van.

Madzag hajtja az esztergapad kerekét, a késeken is látszik, hogy nem gyárból kerültek ki, az esztergapadot pedig bicskával és bal-tával faragták.

Sovány, vékony, furcsán villogó szemű ember hajtja a madzagos kereket, s nagy szakértelemmel igazgatja az éles kést. A bukovinai székelyek ezermestere, Székely Albert ő, akire az egész falu büszke s ha azt mondaná most, hogy itt a bácskai fekete földön egy éjszaka felépíti a Babel-tornyát, elhinnék neki. S ha vállalkoznék ilyesmire, bizonyosan végbe is vinné, mert amihez eddig fogott, azt megcsinálta.

Kiveszi a kések közül az elkészült korlátfát, nézegeti, hümmög, összeméri a többivel s bólint. Egy cigarettányi szünetet enged magának, mert bizony sürgős volna a munka, kár beszélgetéssel pocskolni az időt, de azért mosolyog és felelget a kérdésekre.

— Csak négy elemet jártam — mondja, mikor arról faggatom: hol tanulta a mesterséget — s nem tanultam semmi ipart. Magamtól jöttem rá erre-arra. Próbálgattam faragcsálni, sikerült, hát kedvet kaptam hozzá.

Milyen erő van egy sovány kis emberben

Hogy mi mindent tud? Körülbelül mindent. Ezermester-fajta, akinek kezében ég a munka, olyan Bodor Péter-féle csavaros eszű s bizonyosan ő is építene muzsikáló kutat, aminek ravasz tiúkat senki sem derítené ki, a legudósabb mérnökök se, s ha úgy fordulna sor: öntene ágyút, mint Gábor Áron.

Itt van például a józseffalvi székelyek elhozott orgonája. Azt is ő rakta össze, az utolsó sípig s a szent muzsikáló szerszám éppen úgy kiadja a hangot, mintha a legtanultabb mester foglalatosságott volna vele.

Szívós ember. Amit egyszer megragad, el nem ereszti többé, amihez egyszer hozzáfogott, abba nem hagyja, ha addig él is. Nem ismer akadályokat, lehetlent, emberi erőt meghaladót. Olyan mint az egész fajtája: jégen él, elpusztíthatatlan, törekény testében valami félelmetes, szinte már démoni lobogást hordozó.

Elnézem, ahogy egy formátlan új karódarabot rak bele az esztergába olyan mozdulattal, mintha világot teremtené — s keresem benne a lelket. Nem, senki se láthatná meg rajta, hogy olyan dolgokat vitt végbe, amiket regénybe kéne megírni s bizonyosan nem

hinné el az olvasó, azt mondaná rá: romantika, nagyító fantázia.

Az ilyen szikár kis emberek nem lehetnek erősek. Kívül se, belül se s aminthogy nem díjbirkózók, a csapások alatt is bizonyosan megtörnek hamar. Ez a látszat. S még Székely Albertet figyelem, magam is szinte kételkedem a történetében. Pedig érdemes meghallgatni...

A bukovinai székelyek életében, a majd kétszázévestendő keserű babiloni fogság korszakában van egy dátum, amely kettéosztja a bolyongás és száműzetés idejét, a józseffalvi nagy égés. Amikor most pár esztendővel ezelőtt a tízes Szentlélek kitöltetésének ünnepe előtt porig égett az egész falu, benne veszett minden élelem, jószág, amit ember keserves munkával összekuporgathat.

Megégett a faluval együtt Székely Albert is, akit akkor már egész Bukovina ismert s tudta róla: ezermester.

Jön a szerethi pap az égett székely faluba

Nem sokkal előbb járt Józseffalván a szerethi román pap s megévezett a fűrő-faragó székellyel, hogy orgonát csinál a templomnak. Szépen megértették egymást s a pap le is olvasott Székely Albert markába tizenkétezer lejt, előlegnek.

Aztán meggyúlt a szalmakazal, a végzet véres szárnya végigverte Józseffalvát, s odaégett a tizenkétezer lejt.

Égettszag, korom, füst, az elevenen megsült jószágok húsának keserű párája lengett még Józseffalva helyén az iszonyú csendességben, s a szürke hamu alatt itt is, ott is megvillant a parázs gonosz piros szeme; az emberek zokogtak, térdepeltek az épen maradt templom oltára előtt és ostromolták irgalomért az Istent. Mert a józseffalviak mindig hívők voltak.

Autós kíváncsiak jöttek, sajnálkozó turisták, akik borzadva álltak az üszkös gerendák, elomlott falak, kilódva összegördült állati tetemek előtt. És jött a szerethi pap is.

— Mi van az orgonánkkal? — kérdezte. — Mi van a pénzünkkel?

Székely Albert, akit a házában kerestek, ott matatott az üszkőben, hogy vajon találna-e még valamit, aminek hasznát veheti. Nem értett románul, hát csak nézett a szerethi papra.

Németh Kálmán, a józseffalviak plébánosa mondta meg neki, hogy mit akar a látogató.

A székely ezermester, soványan, félszegen, megégetten, koromtól mocskos arccal, ruhájába szivakodott füstszaggal, mezítelenkoldusan ránézett a szerethi papra.

S azt mondta:

— Megvan a pénz... Mondja meg neki plébános úr, hogy megvan a pénz.

— Hol van Albert?

— A két tehenem a legelőn volt, plébános úr, megvan a pénz. Eladom a tehenemet, ad érte a szerethi mészáros tizenkétezer lejt.

— De nekünk az orgona kell, — pillantott szigorúan a szerethi pap. — Az orgona, amit ígért, hogy megépít. Mi lesz az orgonával?

Folytatás a 15. oldalon

Folytatás a 14. oldalról

Székely Albert meghallgatta ezt a szót is. És bólintott.

— Jó, mondja meg neki plébános úr, meglesz az orgona.

— De mikor? Karácsonyra fel akartuk mi azt szentelni.

A gyenge, szinte gyereknyi természetű ember csendesen felelt:

— Karácsonyra készen az orgona. Bizonytalán készen lesz.

A szerethi pap megnyugodott és elment. De ígérte, hogy visszajön majd gyakran, s rajta tartja a szemét a faragómesteren, vajon keményen dolgozik-e s nem lopja-e a napot. Mert az orgona karácsonyra készen legyen és szóljon a szerethi templomban. Úgy alkudták, úgy fizették.

A józseffalvi nép sírva járkált az utcák helyén, imádkozott a templomban, könyörgő litániákat mondott és kijárt a határba, a megmaradt fakeresztekhez, hogy ott is irgalmat kérjen az Istentől.

Háza parazsán tüzesít vasat az ezermester

Csak egy ember nem ment imádkozni s egy valakit nem láttak a templomban. Székely Albertet. Hogy a szerethi pap elment, nekiesett az üszök-, hamu- és parázsdombnak, megvallatta a romokat, hogy mi van alattuk. S egyet-mást talált.

Az égett gerendákat összehordta, hogy szint építsen belőlük.

Talán éppen ilyen volt az a szin is, mint ez, amelyikben most esztergál. És talált néhány ócska bajonétot. Meg előkerült a fekete romok alól a kis acélülledő is.

Szenet nem kellett venni.

Az eleven szén még ott vöröslött a hamu alatt s a tűzvész korma közepén, a csontvázra égett fák alatt Székely Albert bedugta az ócska szuronyokat a háza parazsába, hogy tüzesedjék meg a vas. És esztergakést, vonókést kovácsolt ott. Mert kellett a szerszám a szerethi templom orgonájához.

És ahogy ígérte a józseffalvi ezermester, ahogy szerződött: karácsonykor megszólalt a románok templomában Székely Albert orgonája.

Hát ilyen ember ez a sovány kis mester, aki most a volt dobrolójác-telep szokoházából csinált templom karzatára készíti a korlátfákat.

Nézik a pipázó többiek, a csendesen üldögélők az ákactuskókon, s tudják, hogy amit csinál, az bizonyosan jó lesz. S ha megígérné, hogy itt, a bácskai fekete földön reggelre megépjü a Babel tornyát, azt is elhinnék.

(Tolna megyei Levéltár, X./51. Bonyhádi Székely Múzeum, 22. A Népszava, 1941. július 7-án megjelent cikke.)

Aktuális furcsaságok

A nemrég bezárult őszi vásár a maga hatalmas forgalmával szinte a híres lipcsei vásárokat juttatta a látogatók eszébe. A háborús viszonyok és a megnehezedett közlekedés ellenére is rengeteg vásárlatózó érkezett a fővárosba. Az idei vásár legnagyobb öröme a huszonegy év óta elszakított erdélyi és délvidéki testvéreink budapesti látogatása volt. A sokféle tarka népviselet között legjobban mégis a halina-nadrágos székelyek tűntek fel. Az ország keleti szögletéből magukkal hozták csodálatosan szép és izléeses szőtéseiket, amelyeket a vásár közönsége úgyszólván az első napokban szétkapkodott. Különösen az gyapjúból szőtt erdélyi szőnyegeknek volt nagy keletje és a városi szőnyegkereskedők megállapíthaták, hogy a székely szőnyeg ma már Budapesten is komoly versenytársa a külföldi szőnyegmintáknak. A székely vendégek egyik legérdekesebbike, Székely Albert, a Bács-Józseffalvából feljött bukovinai székely ezermester volt. Az általános feltűnést azzal a hatalmas, két méternél magasabb órával keltette fel, amelyet ötven kilogramm fából, bicskája segítségével faragott ki. Az óra valamennyi alkatrésze, az utolsó kerék is, fából van. Kifaragása négy hónapig tartott. A fa-óra nemcsak az időt mutatja pontosan, hanem óránként üt is. Óratűtés után eljuttatja a délvidéki indulót, ugyanakkor a számlap melletti ablakon Horthy Miklósnak, Magyarország kormányzójának képe, valamint Erdély és Délvidék jelképe jelenik meg. Székely Albertnek nem ez az egyetlen faragása, mert amikor még Bukovinában lakott, községének ugyancsak bicskával faragott templomi orgonát is készített.

(Tolnai Világlapja, 43. évfolyam 42. szám, 1941. október 15.)

A fából faragott székely kálvária

Két kálváriája volt a bukovinai székelységnek: az egyik tartott Madéfalvától Moldováig, Bukovináig és visszafelé Bácskáiig és túladdunáig. Ez a kálvária vérből és könnyből állott. Volt egy másik kálváriájuk is. Ez a második kálvária fából volt faragva. A legszebb kisállomást: a bácsjózseffalvi állomást díszítette Bácskában ez a hársfába faragott kálvária. Tizennégy táblából állt, tizennégy székely faragta a józseffalvi faragóiskolában. El lehet mondani, hogy egyedülálló, kincses gyűjteménye volt a magyar szépségeknek. A székely kálvária híre már az ország határain is túl ment. Amikor 1944. október 9-én a bukovinai székelység az ő 200 éves kálváriájának legvéresebb stációi felé indult, akkor a fából faragott kálvária szintén megindult a maga golgotájára. Kapkodva és sírva bontottuk le a tizennégy táblát a falról. Mindössze egyetlen óránk volt a csomagolásra. A táblákat feldobáltuk különböző vonatokra, ahogy éppen értük. Csak most sikerült megtalálni ezeket a kincses szépségeket az alsóorszi vasútállomásnak egyik eldugott raktárában. Együtt van most mind a tizennégy. Nemsokára leszállítjuk őket Tolna megyébe, hogy kijavítsuk a stációs táblák sebeit. Ha ejjön az idő és együtt lesz az új székely múzeum minden kincse, akkor ezek a

megmentett táblák a székely múzeum termeit fogják díszíteni. Hogyan születtek ezek a szépségek? Megmondom: abban az időben is elárasztottak minket, telepes székelyeket különböző rágalomokkal. Olyanokat hallottunk, hogy székely szólásmondás szerint: "Még a bicska is kinyíltott a zsebünkben." A bicskát elő is rántottuk. Azonban nem szűrtük a bicskát támadóinknak sem a hátába, sem a hasába. Mérgünkben belevágtuk a bicskát a hársfába. Megmutattuk azon a télen, mit tud teremteni a székely szíves bicska. Mindenki megláthatja ismét, ha a falra kerülnek megint. A Szentfrás így szól: "Aki megdob kővel, dob vissza kenyérről." A székely törvény így szól: "Aki megdob késsel, vágd föbe tizenégy kincses táblával, de úgy, hogy még magához se tudjon térni az elismeréstől és a csodálkozástól." Csókolja meg a nyelét anriák a késnek, mely csupa boszszúból, de a jó Isten sugallatára ingeteremtetta a mai Magyarország legdicőségesebb faragott szépségét.

Dr. Németh Kálmán

(A Völgysegi Telepesek Központi Szövetkezetének Tagterjesítője. Bonyhád, 1947. április 20.)

1945. 7-5 év. Kéty

Vissza emlékezés!

Mind arra hihet szeretünk a mi papjainkat
 a mi kirelet tanítóinkról különösen László Antal
 fő tisztelendő úr, Várda Hladár igazgató úr
 meg a Kröts Gergely tanító úr, a székely nép
 alap kövei a melyre építeni mertünk és
 csalódást soha sem éreztünk, nagyon szeretnénk
 ha most köztünk volna ezek a jó tevéink
 tanítónak úgy mint bukovinába és mint
 bácskába, mert uraim maguk nélkül
 sírva érezzük magunkat. maguk feltették
 minket meg bírték téves utra lépni. ha vesély
 fenyegetet bátorságot öntötek szívünkben
 különösen hamis pártokba nem engedtek lépni
 csak ugyan most maguk nélkül állnak
 vagyunk jöjnek keszenek fel és agyák meg
 az igazi irányt hogy ne hogy megcsaladkorunk
 mert magunk egyedül felünk.

Mélytisztelettel Pál Gergely
 Kéty

A székely Iustrák

A székelység a régi időkben külön székely katonasággal segítette meg az országot. Minden székely katonaköteles volt. A lakosságot ezért időnként számba vették és összeírták. Ezeket az összeírásokat nevezték Iustráknak.

Ezért van az, hogy az országnak egyetlen más vidékről sem maradtak olyan pontos népösszeírások, mint a Székelyföldről.

A legrégebb összeírás 1575-ről maradt meg. 1602-ben Básta generális íratta össze a székelyeket, 1614-ben, 1635-ben és 1680-ban a fejedelmek. A XVIII. századból is több összeírás maradt meg.

Ezekben minden székelynek az elődei szerepelnek.

A bonyhádi Székely Múzeumban rövidesen megindul a tudományos munka. A Bukovinából elhozott anyakönyvek segítségével jó lenne megkísérelni annak a megállapítását: melyik székely melyik faluból kényszerült kimenekülni a Kárpátokon túlra?

(A Völgységi Telepek Központi Szövetkezetének Tagterjesztője, Bonyhád, 1947. június 5.)

VICC

A székely legény kifut a kapuba és erőt jajveszével:

— Jaj! Jaj! Segítsé! Vize! Vedret! — ordítja.

Az emberek hamar kettesével viszik a veder vizet, ő meg fut a kút felé. Akik legelőbb érnek oda kíváncsian kérdezik:

— Na mi az? Mi történt?

A legény szomorúan legyint:

— Balbina ném beugrott a kútba és nem elég a víz!

Székely füzetek

Alapító, kiadó, szerkesztő:

Rudolf László

7140 Bátaszék

Bonyhádi út 22. 10/5

Telefon: (74) 493-163

Készült a

Kerényi Nyomdaipari Kft

nyomdájában

7100 Székelykörtől

Epreskert n. 3.

Telefon: (74) 411-122/188

Feladás vezető:

Kerényi Antal

ügyvezető igazgató